

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

**FREKVENCE A FORMY VYJADŘOVÁNÍ PŘÍSLOVEČNÉHO
URČENÍ V SOUČASNÉ PUBLICISTICE**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Lucie Blábolová

Učitelství pro SŠ, obor Čj-Ps

Vedoucí práce: PhDr. Jana Vaňková

Plzeň, 2015

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, 10. dubna 2015

.....

vlastnoruční podpis

PODĚKOVÁNÍ

Chtěla bych poděkovat PhDr. Janě Vaňkové za odborné vedení a cenné rady při zpracovávání diplomové práce.

Obsah

Seznam zkratk	2
1 Úvod	3
2 Teoretická východiska	4
2.1 Problémy terminologické	4
2.2 Vymezení publicistického stylu a jeho diferenciac	4
2.3 Jazyková stránka publicistických projevů	6
2.3.1 Jazykové prostředky stylové vrstvy publicistické	7
2.4 Adverbiale	13
2.4.1 Klasifikace jednotlivých typů adverbial	13
2.4.2 Formy vyjadřování adverbial	19
3 Vlastní analýza	21
3.1 Kritéria analýzy	21
3.2 Excerpovaný materiál – komentáře (Hospodářské noviny)	22
3.3 Excerpovaný materiál – zprávy (Hospodářské noviny)	31
3.4 Excerpovaný materiál – komentáře (Plzeňský deník)	38
3.5 Excerpovaný materiál – zprávy (Plzeňský deník)	44
4 Srovnání textů	50
4.1 Srovnání – komentáře (Hospodářské noviny a Plzeňský deník)	50
4.2 Srovnání – zprávy (Hospodářské noviny a Plzeňský deník)	52
4.3 Srovnání – komentáře (Hospodářské noviny) a zprávy (Plzeňský deník)	53
4.4 Srovnání – zprávy (Hospodářské noviny) a komentáře (Plzeňský deník)	55
4.5 Srovnání všech analyzovaných textů	56
5 Závěr	60
Resumé	62
Použitá literatura a zdroje	63
Seznam tabulek	65
Seznam příloh	65

Seznam zkratek

Gen	genitiv
Dat	dativ
Ak	akuzativ
Lok	lokál
Instr	instrumentál
HN	Hospodářské noviny
PD	Plzeňský deník

1 Úvod

Předkládaná diplomová práce se zabývá formou a frekvencí příslovečného určení v současné publicistice. Publicistika je jednou z forem mezilidské komunikace, jež adresáta informuje o nejaktuálnějším dění v různých oblastech života. Z tohoto důvodu jsou texty publicistického stylu pro člověka cenným zdrojem informací nejen po stránce obsahové, tedy tím, co se prostřednictvím jejich četby adresát dozvídá, ale také po stránce jazykové, protože zároveň ovlivňují a formují kulturu jeho projevu.

Cílem této práce je charakterizovat formy a frekvenci jednotlivých typů adverbiale v současné publicistice. Na základě prostudování odborných publikací vztahujících se ke sledovanému jevu jsou vymezena kritéria zkoumání. Syntaktické analýze je podrobena celkem 40 novinových textů excerpovaných z Hospodářských novin a 40 textů z Plzeňského deníku. Zaměříme se na texty publicistického stylu v užším smyslu neboli stylu analytického a na texty zpravodajského stylu, konkrétně se jedná o slohové útvary: komentář a zpráva.

Práce je rozdělena na tři části. První část nazvaná Teoretická východiska je věnována objasnění základních pojmů z publicistiky, vymezení publicistického stylu a jednotlivých typů adverbiale. Další dvě části práce jsou již praktického charakteru, zabývají se vyhodnocováním výsledků získaných na základě syntaktické analýzy. Cílem práce je zjistit typ adverbiale, který je ve sledovaných komunikátech nejfrekventovanější a který naopak nejméně frekventovaný. Zároveň jsou jednotlivá adverbiale zkoumána z hlediska jejich formy vyjádření s cílem určit, zda jsou vyjádřena větně, či nevětně, a na základě toho zhodnotit, která forma vyjádření se v textech jeví jako dominantní.

V praktické části práce se nejprve zaměříme na slovní popis získaných výsledků, jež jsou následovně komparovány ze dvou úhlů pohledu. Cílem je jak vzájemné srovnání výše uvedených slohových útvarů (tj. srovnání zpráv/komentářů z Plzeňského deníku se zprávami/komentáři z Hospodářských novin), tak i vzájemné srovnání dvou dílčích funkčních stylů, stylu analytického a zpravodajského (tj. porovnání zpráv/komentářů z Plzeňského deníku s komentáři/zprávami z Hospodářských novin). Na závěr jsou interpretovány nejzajímavější a nejdůležitější poznatky ze všech zkoumaných textů, např. zda zaznamenáváme nějaké společné jevy všech zkoumaných textů, či nikoliv apod.

2 Teoretická východiska

2.1 Problémy terminologické

V české lingvistice se pro činnost hromadných sdělovacích prostředků a pro sféru příslušných textů užívá pojmenování jak žurnalistika, tak také publicistika. V některých publikacích dochází dokonce ke ztotožňování obou termínů. Pokusíme se tedy oba pojmy objasnit.

Hledáme-li definici žurnalistiky a publicistiky v Praktické encyklopedii žurnalistiky, zní takto: „*Novinářské povolání i produkt této činnosti, který obsahuje informace o aktuálním dění ve společnosti a názorech na toto dění. Její součástí je sběr, třídění, zpracování a distribuování aktuálních informací a faktů prostřednictvím médií*“ (Osvaldová 1991, s. 244). Definice publicistiky zní následovně: „*Označení žurnalistické tvorby i části žurnalistické produkce; činnost zaměřená k veřejnosti, určená ke zveřejnění. V užším smyslu pojmu činnost spojená se stanoviskem, objasňující události, situaci nebo myšlenky slovem, zvukem nebo obrazem v tisku, rozhlase, televizi i v tzv. nových médiích*“ (Osvaldová 1991, s. 164–165).

Z uvedených definic vyplývá, že oba termíny spolu úzce souvisí. Pojí se s činností v hromadných sdělovacích prostředcích, při níž dochází k informování a komentování aktuálního dění ve společnosti. Žurnalistiku i publicistiku lze tedy považovat za základní složku sdělovacích prostředků (Bečka 1973, s. 8).

2.2 Vymezení publicistického stylu a jeho diference

Úkolem žurnalistiky a publicistiky je informovat a formovat čtenáře, čímž se liší od jiných sdělných úkolů jazyka. Pro činnost hromadných sdělovacích prostředků se proto vyvinul specifický funkční styl, styl publicistický. Publicistický funkční styl je tematicky mnohotvárný a velice bohatý. Zahrnuje jak stručné novinové zprávy se základní funkcí informativní, tak slohové útvary informačně analytické s funkcí komunikační, získávací a ovlivňovací (Bečka 1973, s. 9).

Z důvodu existence dichotomie formy do oblasti publicistiky spadají dva druhy projevů, a to projevy psané a mluvené. Na základě této dichotomie vydělujeme publicistický styl textů psaných, jež lze označit jako styl žurnalistický nebo novinářský,

a publicistický styl textů mluvených, tj. pořady vysílané rozhlasem a televizí. Do okruhu publicistických projevů se řadí i oblast agitace, propagandy a zároveň je možno uvažovat o přiřazení dílčí stylové oblasti reklamy (Chloupek 1991, s. 201).

Povaha textů publicistického stylu je podmíněna jeho společenským posláním. Cílem je co nejrychleji, nej přesněji a nejúčinněji předat informace adresátovi různého věku, socioekonomického statusu a úrovně vzdělání. Myšlenky jsou adresátovi sdělovány srozumitelně, jednoznačně a zároveň se ho snaží formovat v tom, jaký postoj ke sdělovanému obsahu sám zaujme (Bečka 1973, s. 7).

V rámci publicistického funkčního stylu se vyčleňují tři dílčí funkční styly: zpravodajský, analytický a beletristický.

2.2.1.1 Zpravodajský styl

Základním úkolem zpravodajských textů je informovat o nových a aktuálních událostech a jevech. Z tohoto důvodu se za primární funkci zpravodajského stylu považuje funkce informativní. V komunikátech zpravodajského charakteru se výrazně projevuje snaha podat informace objektivně a co nejrychleji. Značné omezení v mluvených projevech způsobuje faktor času, v psaných textech pak limitovaná délka zpráv. Ve formulacích se klade důraz zejména na konkrétnost a přímost sdělení, někdy až strohost a stručnost vyjádření. Charakteristickým znakem je myšlenková hutnost, nasycenost fakty, konkrétnost a pojmová srozumitelnost (Čechová 2008, s. 263).

K základním zpravodajským útvarům patří: zpráva, krátká zpráva neboli noticka, rozšířená zpráva, ev. inzerát, komuniké, publicistický inzerát (na pomezí zpravodajského a publicistického stylu) a reportáž.

2.2.1.2 Publicistický styl v užším smyslu neboli styl analytický

Texty publicistického stylu analytického zprostředkovávají předání informací, jež jsou současně analyzovány, komentovány a hodnoceny. Kromě funkce informativní plní publicistický styl analytický mnoho dalších funkcí, a to především funkci přesvědčovací, získávací, ovlivňovací a formativní. Primárně se nejedná o předávání nových informací, protože např. komentáře mohou přinášet informace, jež byly dříve sděleny. Jako nová informace se pak jeví adresátovi až jejich analýza s argumentací a prezentace určitého postoje k nim (Čechová 2008, s. 267).

K publicistickým útvarům řadíme úvodník, komentář, glosu, novinářský posudek, novinářskou recenzi a kritiku, interview, projev, proslov, diskusi, debatu, polemiku, reportáž (s přesahy do všech tří dílčích stylů).

2.2.1.3 Publicistický styl beletristický

Ve srovnání s projevy výše uvedených dílčích funkčních stylů působí útvary beletristického stylu na adresáta poutavěji. Záměrem autora je snaha o aktualizaci formální stránky, z toho důvodu volí konkrétnější a dynamičtější výrazy, obrazná vyjádření skutečnosti jako metonymií, metaforu, personifikaci apod. Charakteristickým rysem je tedy beletrizace vyjadřování a subjektivita. Jedná se o osobitý působivý publicistický projev, jenž za předpokladu využití prvků uměleckého stylu plní kromě funkce informativní a ovlivňovací také funkci estetickou (Bečka 1992, s. 375–376).

K beletristicky zaměřeným publicistickým útvarům řadíme novinářský fejeton, sloupek, črtu, medailonek a beletrizovanou reportáž.

2.3 Jazyková stránka publicistických projevů

Výběr a užití jazykových prostředků publicistických projevů je ovlivněn zejména jejich základními funkcemi: získávací a přesvědčovací. Důležitý je také fakt, že publicistický text, a to jak mluvený, tak psaný, vzniká poměrně rychle a mnohdy s minimální přípravou. Novinový článek se v denním tisku objeví již následující den, televizní zprávy ještě týž večer a sportovní komentáře dokonce souběžně s utkáním. I za těchto ztížených podmínek je nutné, aby si publicistika, zvl. zpravodajská, udržela dobrou obsahovou a formální úroveň.

Pro usnadnění své práce publicisté užívají jistou modelovost způsobů vyjádření, která je v soulase s opakujícími se situacemi, o nichž publicistika informuje. Modelový charakter má již samotná kompozice novin. Jedná se o umístění jednotlivých rubrik v tisku, v televizi pak o sled jednotlivých zpráv z domova a ze světa. Důležité je však zmínit, že publicisté této stereotypnosti na jedné straně záměrně využívají, na straně druhé ji pak vědomě porušují (Čechová 2008, s. 249).

Pro publicistický styl je charakteristické těsné sepětí celé stylové oblasti s dobou. Vzhledem k době se jazykové prostředky jeví jako relativně stálé, ale s vývojem společenského dění je lze zároveň považovat za dobově proměnné.

Osobité výrazové prostředky publicistické stylové vrstvy nazýváme publicismy. Jedná se o pojmenování jednoslovná (např. *tunelovat, masmédiu*), víceslovná (např. *politické spektrum, časový horizont*), ale řadí se k nim také ustalující se nebo již ustálené frazémy (např. *praní špinavých peněz*). Publicismy svědčí o procesu automatizace jazykového vyjadřování (Čechová 2008, s. 250).

Procesem automatizace se označuje užívání ustálených a opakujících se vazeb a obrátů, které publicisté v určitých situacích užívají téměř automaticky. Termín automatizace jazykového vyjadřování zavedl do české jazykovědné terminologie B. Havránek ve stati *Úkoly spisovného jazyka a jeho kultura* (1932): *„Automatizací rozumíme tedy takové užívání jazykových prostředků, a to buď izolovaných anebo vzájemně spojených, jaké je obvyklé pro určitý úkol vyjádření, totiž takové, že výraz sám nebudí pozornost, vyjádření po stránce formy se děje a je přijímáno jako konvenční a chce být srozumitelné již jako součást jazykového systému a nikoli teprve doplněním v konkrétním jazykovém projevu ze situace a souvislosti.“*

Protichůdnou tendencí automatizace je aktualizace jazykových prostředků, jimiž autor reaguje na běžné, ustálené, očekávané formy vyjádření. Autor se užíváním těchto aktualizovaných prostředků vyhne očekávanému vyjádření a osvobozuje tím čtenáře od klišovitých formulací, probouzí ho k nové percepci. Ale jazykové prostředky aktualizace se postupem času automatizují a stávají se stereotypní. Příčinou je např. opakování komunikačních situací, o nichž autor píše, či jeho stylizační pohodlnost. Za hlavní typy výrazových prostředků publicistiky psané i mluvené lze tedy považovat prostředky automatizované a automatizující se a prostředky stylové aktualizace (Srpová 1998, s. 19–20).

2.3.1 Jazykové prostředky stylové vrstvy publicistické

Současná publicistika kromě jazykových prostředků stylově neutrální vrstvy užívá také prostředky ze stylové vrstvy publicistické, tedy takové, které jsou pro ni specifické. Mezi prostředky stylové vrstvy publicistické se řadí následující jazykové prostředky.

2.3.1.1 Obrazná vyjádření

Za základní prostředek stylové aktivizace lze v publicistickém projevu považovat nová obrazná pojmenování a obrazná přirovnání (např. *startuje smršť lednových slev, lidé*

ze stejné politické stáje). Opět zde platí pravidlo, že aktualizace při častém opakování postupně podléhá automatizaci. Výsledkem jsou pak obrazná pojmenování vžitá a opakující se v závislosti na podobnosti určitých komunikačních situací (např. *start do nového roku*).

Metaforika obrazných vyjádření publicistického stylu je spíše jednodušší a umělecký obraz lze poměrně snadno dešifrovat na rozdíl od metafory umělecké (např. *lidské moře*). Co se týče vytváření obrazného vyjádření, k nejčastějším postupům řadíme personifikující spojení neživého činitele děje s činností charakteristickou pro člověka (např. *čísla hovoří jasnou řečí*). Hojně zastoupeno je i užívání prostředků patřících svou sémantikou do jiné komunikační sféry (např. *finanční injekce*), dále jsou častá prostá přirovnání (např. *rána jak od kata*) apod. Všechny obrazné výrazové prostředky jsou ve větší či menší míře stylově aktualizující. V publicistice se nejvíce objevují v žánrech analytických (Chloupek 1991, s. 252–253).

2.3.1.2 Módní výrazy a výrazy odrážející dobu vzniku

Zpravodajský styl reprezentující část informační žurnalistiky se zaměřuje na aktuální zpravodajství. Z tohoto důvodu velká část užívaných pojmenovávacích jednotek odráží dobu vzniku. Nejčastěji se jedná o jednoslovná nebo víceslovná pojmenování, popř. o ustálená spojení užívaná často v politice, ekonomice, kultuře, ve sféře obchodní, finanční, státoprávní, diplomatické aj. Výrazy užívané v těchto jmenovaných oblastech patří do příslušné terminologie a společně s informacemi o dané oblasti se přenášejí do publicistiky (např. *trh práce, internetový pirát, prodejní řetězce*).

Publicistický styl je výrazně ovlivňován zejména jazykem soudobé politiky. Nová slova, jež jsou přenášena z politiky do publicistiky, odrážejí politické, společenské a ekonomické poznatky. Společně s dobou přicházejí na stránky deníků přejatá slova, která jsou v určité době módní (např. v současnosti *lídr, image, boss*), negativem je, že jejich velký podíl v některých projevech může znesnadnit plnění základní informativní funkce textu (Čechová 2008, s. 253).

2.3.1.3 Frazémy a jejich modifikace

Současný publicistický styl se vyznačuje užíváním frazeologických a idiomatických jednotek všech známých typů (pouze frazémy a idiomy slangové se vyskytují sporadicky). Typickým rysem je koexistence frazémů stylově protikladných, nalézáme jak frazémy lidové, kolokviální, tak současně i knižní (Daneš 1979, s. 35–36).

Nejrozšířenějším typem jsou již zmíněné frazémy lidové a kolokviální, tj. ty, které jsou vlastní běžně mluvené komunikaci (např. *být trnem v oku, táhnout za jeden provaz, držet na uzdě*). Hovorový ráz pak vnášejí do publicistického stylu spojení typu *být jako ze škatulky, mít na kahánku* apod. Za slangová pak považujeme spojení typu *být v čudu, dávat si bacha* apod. Tato spojení jsou nejčastěji užívána ve sportovních publicistických textech či mluvené publicistice. V souvislosti se sportovní tematikou nemůžeme opomenout výskyt sportovní frazémů (např. *domácí půda, ladit formu, ztratit šanci*). V současné publicistice tyto výrazy začaly pronikat i do komunikátů „nesportovních“, jako např. společenského či politického zpravodajství (např. *nasadit laťku vysoko, horký favorit*) a stávají se tak aktualizacním prostředkem (Čechová 2008, s. 255).

Pro publicistický styl jsou charakteristické frazémy označované jako publicistické nebo publicismy (viz kapitola 1.3). Nejčastěji se jedná o spojení substantiva a shodného atributu (např. *zorný úhel, klíčový význam, palčivá otázka*). Pro frazémy v publicistickém stylu je příznačná proměna, kterou procházejí v různé míře frazémy všech typů, ale také přísloví, rčení a pořekadla uplatňována v nových souvislostech (např. *trpělivost přináší úspěch nikoli růže*). Uvedené proměny frazémů potvrzují záměrné porušování jazykových struktur, jakožto osobitého rysu současného publicistického stylu (Čechová 2008, s. 256).

2.3.1.4 Výrazy zobecňující sdělení

Na jedné straně se v žurnalistice projevuje obecná tendence informovat věcně a výstižně tím, že se uvádí konkrétní činitel děje a přesná fakta, na straně druhé se ukazuje tendence protichůdná, užívají se vyjádření neurčitá, popř. obecně shrnující. Jedná se o tzv. zneurčitění propozice. Zařazují se sem spojení s výrazy *zdroje, síly, živly, masy, kruhy, směry, mechanismy* apod. Některé z těchto výrazů se označují jako módní (např. *široké kruhy veřejnosti, obchodní kruhy, vojenské subjekty*).

K užívání těchto výrazů vedou různé důvody. Autor nemusí být např. o skutečnosti podrobně informován a konkrétní údaje nezná, nebo se snaží zachovávat určité zásady diplomacie a záměrně neuvádí podrobnější fakta tam, kde bychom to od autora očekávali. Časté užívání zneurčitění propozice může v podobných a opakujících se situacích nabývat charakteru fráze (Čechová 2008., s. 211).

2.3.1.5 Specifický shodný atribut

Specifický atribut publicistický lze chápat jako prostředek kondenzace vyjádření představující implicitnost. Jak již bylo uvedeno, jedním z úkolů žurnalistiky je předat informace v co nejkratší době. A právě specifický shodný atribut žurnalisté preferují zejména pro jeho jednoduchost, stručnost a přímost před stylizací širší, opisem, užitím vedlejších vět, popř. užitím neshodného atributu explicitního (vyjádřeného pády prostými nebo předložkovými).

Některá slovní spojení se z důvodu častého užívání vžila do té míry, že v komunikační praxi začala převládat a získala pojmový charakter (např. *termínový kalendář, mléčné kvóty, kapitálová investice*). Při tvorbě implicitních shodných atributů v publicistických textech je vhodné brát zřetel zejména na možnou čtenářovu neznalost situace či kontextu tak, aby se pro ně nová vyjádření nestala nesrozumitelnými (Chloupek 1991, s. 212).

2.3.1.6 Parenteze specificky publicistické a intertextovost

S parentezemi se setkáváme v komunikátech všech funkčních stylů. Existují však takové typy parentezí, které lze označit za specificky publicistické. Mezi ně se řadí parenteze vyjadřující postoje jiných osob. Adresátovi připomínají buď obecné, veřejné mínění (např. *jak se říká, jak je obecně známo*), nebo se dožadují svědectví jiného konkrétního zdroje informací (např. *jak to uvedl (někdo), řekl, jak to (někdo) napsal*). Parenteze se jeví jako prostředek stylové aktivizace, díky kterému se styl publicistických projevů stává bezprostředním a živým (Chloupek 1991, s. 212-213).

Míra stylové aktivizace je zvýrazněna tím, s jakou naléhavostí a v jakém rozsahu se v parentezích objevuje kladný, či záporný postoj autora ke sdělované skutečnosti (např. *Nové garáže rostou, jak výstižně lidově říkáme, jako houby po dešti*). V konkrétních komunikátech je pak repertoár užívaných parentezí poměrně malý, v některých lze

sledovat jistou ustálenost a stereotypnost (např. *jak sdělila mluvčí polici ČR, jak uvedl mluvčí aj.*).

Zvláštní typ parentezí představují ty, které uvozují přímou řeč, nebo kterých se užívá při předávání již někým vyřčených myšlenek. Tyto parenteze se spojují s uplatňováním výroků jiných, ve většině případů konkrétních osob. Užívání přímé řeči v současné publicistice narůstá, a to zejména v projevech profesionálních novinářů a hlasatelů (Čechová 2008, s. 258).

2.3.1.7 Specifické užití jiných jazykových prostředků

Ve stylové sféře publicistické, zvl. psané, se užívá prostředků kondenzačních, jež zajišťují sevřenost syntaktické stavby. Napomáhají tomu některé konstrukce s nepůvodními předložkami a s výrazy předložkové povahy. Uvedené výrazy nabývají charakteru prostředků automatizovaných a při stylizaci se jim dává přednost před jinou možnou variantou. Nejfrekventovanějšími jsou výrazy: *u příležitosti, v rámci, v zájmu, v duchu, v okruhu*, a to nejen ve sféře publicistické, ale i v oblasti odborné a ve stylu administrativním (Chloupek 1991, s. 214).

Funkci získávací a uvědomovací posilují prostředky signalizující kontakt s adresátem. Řadíme k nim imperativy (nejčastěji pro 1. os. pl., zřídka i pro 2. os. pl.), věty tázací, zvolací a přací, zvl. řečnické otázky. Zejména v mluvené komunikaci jsou rozšířeným jevem tzv. nepravé věty vedlejší (nejčastěji přívlastkové, příslovečné časové aj.). Nepravé věty vedlejší představují zejména v psaném tisku prostředek pro některé situace téměř zmechanizovaný (např. *Zápas skončil nerozhodně, když ještě v poločase vedli domácí...*). Konstrukce s nepravými větami se vyskytují v různých typech zpravodajství (Čechová 2008, s. 259).

Dalším častým jevem v žurnalistice je hromadění přenášených informací. Zejména jde o hromadění genitivních konstrukcí, jež vznikají lineárním řazením termínů a terminologizovaných sousloví (např. *účastníci londýnského zasedání pracovní komise světového kongresu mírových sil jednali o...* atd.). V neposlední řadě je nutno zmínit záměrné užívání výrazů emocionálních, expresivních (např. *cenový bombónek, korporátní „zákazníček“*). Emocionalitu/expresivitu však jistým způsobem omezuje veřejnost publicistického sdělení (Čechová 2008, s. 260).

2.3.1.8 Využití jazykových prostředků z jiných útvarů a poloutvarů národ. jazyka

Základním jazykem žurnalistiky je neutrální spisovná vrstva prostředků. Výrazové prostředky z jiných vrstev spisovného jazyka, např. prostředky knižní nebo hovorové, ale také prostředky za hranicemi spisovného jazyka se v publicistickém stylu stávají příznakovými a mohou být chápány jako prostředky stylové aktivizace. K užívání nespisovných prostředků vede několik důvodů. Autor chce např. navodit autentičnost prostředí a situace, užívá tedy nespisovnost záměrně. Nespisovnost může být také odrazem buď profesního, nebo zájmového prostředí, může souviset s tématem či se zamýšlenou intenzifikací sdělení, s expresivitou apod. (Chloupek 1991, s. 215)

2.3.1.9 Metajazykový charakter vyjadřování

V publicistice se často objevují jevy, které se vymykají současnému lexiku spisovného jazyka a stylovým normám. Jak již bylo výše uvedeno, autor někdy vědomě užívá nespisovné výrazy a spojení. V psaném projevu se signalizují uvozovkami (např. *nová „samoška“ problém sídliště nevyřeší*), jejich úkolem je omlouvat nespisovnost výrazu. Zároveň užití uvozovek značí uvědomělý postoj pisatele ke zvolenému výrazivu, popř. je vyjádření v uvozovkách přisuzována určitá funkce, již mají uvozovky signalizovat a zdůraznit (Chloupek 1991, s. 215).

2.3.1.10 Přejatá slova

Přejatá slova odrážejí dobu, ekonomické a politické tendence a měnící se poměry ve společnosti. Přejímání slov souvisí především s rozvojem vědy, zejména s nástupem nových technologií, elektronických médií a s rychlým vývojem multimediální komunikace. Cizí slova pronikají do publicistiky z různých oborů, zejména z ekonomiky, počítačové či jiné techniky (např. *marketing, holding, image, lobbying*). Přejímky pronikají i do sportovní publicistiky, a to zejména díky vzniku nových sportů (např. *nordic walking, paintball, squash*).

V některých případech dochází k počestřování cizích slov (např. *byznys, lídr, manažer*), tzn. že se přejatá slova užívají namísto českých protějšků, jež jsou plně adekvátní a zcela běžně užívané v jiných komunikačních sférách (např. *brífink, párty, summit*). Výrazně se v poslední době objevují v publicistických textech kompozita, včetně

těch hybridních¹. Závěrem lze říci, že pro současnou publicistickou sféru je charakteristická velká míra přejatých slov (Čechová 2008, s. 262).

2.4 Adverbiale

„Přísluvečné určení (adverbiale) je člen větný, který rozvíjí skladební sloveso nebo přídavné jméno nebo příslovce (jakékoliv větné platnosti), aniž je jeho tvar dán vazbou řídicího členu“ (Šmilauer 1969, s. 254). Z hlediska významu přísluvečná určení vyjadřují další údaje, tj. okolnosti, pomocí nichž lze děj/stav charakterizovat, např. místo (*Pracuje doma*), čas (*Pracuje v noci*), způsob (*Pracuje rychle*), podmínku (*Pracuje jen za peníze*) apod. (Grep a Karlík 1998, s. 258).

2.4.1 Klasifikace jednotlivých typů adverbiale

V tradičních gramatikách se rozlišují jednotlivé typy na základě významu. Z tohoto hlediska se mluví např. o určení místa, času, způsobu, podmínky, příčiny, přípustky, účelu, původu, zřetele apod. Uvedené významové okruhy se v odborných publikacích nepatrně liší, v naší práci se vychází z klasifikace autorů Grepla a Karlíka (1998, s. 258–309). Uvedení autoři dospěli na nejvyšším stupni abstrakce k následující klasifikaci přísluvečných určení.

2.4.1.1 Časoprostorová určení

Tento významový okruh přísluvečných určení zahrnuje **určení místa** a **určení času**. Určení místa v širokém smyslu vymezuje prostor, ve kterém je propozice zakotvena a na který se vztahuje. Místní určení lze z hlediska jejich užšího významu dále dělit na několik typů. Pro potřeby našeho výzkumu vymezujeme určení místa statická a dynamická.

Určení místa statická odpovídají na otázku *kde?* (*Poslanci kouřili v předsáli*). Určení místa dynamická dále dělíme na direktivní (směrová) a nedirektivní. Na otázku *kam?* (*Psal si poznámky do sešitu*), nebo *odkud?* (*Z komínů stoupá kouř*) odpovídají dynamická direktivní určení a na otázku *kudy?* (*Procházel se parkem*) určení dynamická nedirektivní.

¹ Tímto termínem se označuje spojení cizího a domácího komponentu, např. *euroobčan*, *biopotraviny* apod.

Místní určení může být označeno buď přímo, tzn. místními zájmennými příslovci, nebo nepřímo, tj. apelativem, jenž pojmenovává fyzikální objekt (Grep a Karlík 1998, s. 261).

Vedlejší věty místní jsou uváděny vztažnými příslovci (*kde, kam, odkud, kudy*), jejich volba závisí na významové funkci vedlejší věty. Ve větě řídicí je pak často užíváno odkazovací *tam, odtud, tudy*, nebo substantivum s velmi obecným významem (*Schovej to na místo, kam nikdo nedosáhne*). Tyto věty je možno chápat čistě formálně jako přívlastkové k substantivům *místo, směr, strana* (Šmilauer 1969, s. 267).

Určení času označuje různé časové body nebo úseky na časové ose, kterými je propozice situována buď do minulosti, přítomnosti, nebo budoucnosti. Určení času lze z významového hlediska dále dělit. Pro naše výzkumné účely postačí rozdělení na určení temporálně orientující a temporálně limitující. Určení temporálně orientující odpovídá na otázku *kdy?* Určení temporálně limitující pak na otázky: *odkdy? dokdy? nakdy? ze kdy? po jakou dobu? jak dlouho? za jak dlouho? na jak dlouho? jak často?* (Grep a Karlík 1998, s. 266).

Vedlejší věty časové vyjadřují čas věty řídicí tím, že určují jiný děj současný, předčasný či následný. Nejčastěji se určuje umístění děje v čase (*kdy?*), řidčeji pak časové okolnosti. Základní časovou spojkou je *když*, hov. spojka *jak* (Šmilauer 1969, s. 273).

2.4.1.2 Způsobová a měrová určení

Jedná se o adverbialie udávající vnitřní charakteristiku děje nebo stavu, jež vyplývá z něho samotného. Je tedy jistou obdobou přívlastku u substantiv.

Kvalitu dějů a vlastností označují **způsobová určení**. Ptáme se na ně otázkou *jak? jakým způsobem?* Vyjadřují se přímo, srovnáním či uvedením následku nebo výsledku. Některé odborné publikace (např. Šmilauer, V.: *Novočeská skladba*) do tohoto významového okruhu zahrnují značně rozsáhlou skupinu různých určení, kromě určení vlastního způsobu a míry i určení zřetele či prostředku, která v našem výzkumu vydělujeme jako samostatné významové okruhy (Grep a Karlík 1998, s. 276–279).

Vedlejší věty způsobové jsou nejčastěji uváděny spojkou *že*. V řídicí větě je pak zpravidla odkazovací příslovce *tak* nebo výraz *tím // takovým způsobem*. Spojka *aby* se užívá za předpokladu, implikuje-li se zároveň účel děje (*Šel tak, aby mu všichni stačili*). Adekvátnost způsobu realizace děje se vyjadřuje pomocí vztažného příslovce *jak*. U způsobových určení je na místě zmínit **vedlejší věty srovnávací**, uváděné spojkou *jako* a s odkazovacím příslovce *tak* ve větě hlavní (Grep a Karlík 1998, s. 276–279).

Vzhledem k potřebám výzkumu vydělujeme kromě určení vlastního způsobu a míry ještě **určení průvodních okolností** (někdy také jako určení doprovodu nebo určení průvodního děje/stavu). Do tohoto významového okruhu lze zařadit taková adverbiala, která vyjadřují okolnost provázející činitele (osoby, věci, okolnosti) při průběhu slovesného děje (*Šli jsme do kina bez souhlasu rodičů*). Nejčastěji je vyjádřeno pomocí adjektiva, substantiva či předložkového pádu (Daneš, Grepl a kol. 1987, s. 108–115).

Určení míry a intenzity označuje kvantitu či kvalitu děje (*Trochu se opozdil*), vlastností (*velmi starý*) a „okolností“ způsobové povahy (*příliš snadno*). Určení míry a intenzity můžeme vyjádřit přímo (*Trochu se opozdil*), srovnáním s něčím jiným (*Byl bílý jak sníh*) nebo uvedením následku či výsledku (*Křičel tak/do té míry, že ochraptěl*). Ptáme se na ně otázkou *kolik? jak mnoho?*, hov. *jak moc?* (Grepl a Karlík 1998, s. 279–282).

Vedlejší věty měrové jsou nejčastěji uvozeny nesklonným *co*, resp. knižním seč (*Jen se smějte, co hrdlo ráčí*). Malou míru pak uvádí spojka (*jen tak*) *co* (*Věra se loudala k tabuli, jen tak co noha nohu mine*).

Vedlejší věty účinkové vyjadřují následek vyplývající z děje věty hlavní, jenž naznačuje míru jen obecně za pomoci výrazů *tak, takový, tolik*. Vedlejší věty s významem účinku význam výrazu *tak* z věty řídicí konkretizují (*Péče o dítě zabrala Kamile tak moc // tolik času, že o sebe přestala dbát*) buď jako velkou/nadbytečnou míru, nebo jako nedostatečnou míru (Grepl a Karlík 1998, s. 280–281).

2.4.1.3 Určení prostředku v širokém smyslu

Jedná se o výrazy, které označují v širokém smyslu prostředek, s jehož pomocí se uskutečňuje děj. Základním prostředkem vyjádření je nástrojový instrumentál (*Napiš to perem // tím, co máš po ruce*). Četným výrazovým prostředkem jsou i **vedlejší věty prostředkové** (*Urazil jsem ho tím, že jsem mu řekl pravdu*). Z hlediska významu lze určení prostředku v širokém smyslu dále dělit na určení nástroje, určení látky/materiálu, určení prostředku transportu, určení prostředku v užším smyslu a určení měřítka (Grepl a Karlík 1998, s. 283–284).

2.4.1.4 Určení původu

Označuje původ něčeho (materiál, látku aj.), co je východiskem pro vznik jiné skutečnosti. Nejčastější formou vyjádření je *z + Gen* (*Ušila si halenku z čistého hedvábí*). Adverbiální výraz s formou *od + Gen* vyjadřuje původního vlastníka něčeho (*To kolo jsem*

dostal od bratra). Výraz s formou *po + Lok* (*Ten prsten má po babičce*) vyjadřuje původ něčeho zděděného (Grepl a Karlík 1998, s. 284–285).

2.4.1.5 Určení původce

Rozlišují se dva druhy příslovečného určení původce, a to určení původce personálního (agentního) a původce nepersonálního (kauzátorického). Určení původce se objevuje pouze v pasivních konstrukcích, jimiž se vyjadřuje původce děje, který byl u činného slovesa podmětem (*Petra mučily pochybnosti // Petr byl mučen pochybnostmi*). Vyjadřuje se zejména výrazy s formou instrumentálu (Grepl a Karlík 1998, s. 285–286).

2.4.1.6 Určení zřetele

Příslovečné určení zřetele vyjadřuje, vzhledem k čemu platí výraz řídicí či čeho se týká, případně čím je omezen. Z hlediska významu rozlišujeme několik typů: určení zřetelově vymežovací, určení zřetelově srovnávací a určení zřetelově autorizující. Určení **zřetelově vymežovací** určuje oblast, vzhledem k níž nějaký děj (stav nebo vlastnost) platí. „*Z hlediska něčeho platí, že...*“ (Grepl a Karlík 1998, s. 286–287).

Zřetelově vymežovací určení může mít podobu **vedlejší věty zřetelové**. Jedná se o věty s pevnou stavbou. Jádro konstrukce tvoří ustálené výrazy: *co se týče // co se týká // pokud se týká + Gen.*, resp. *pokud jde // pokud běží o + Ak* (*Co se týče chuti // Chuti // chuťově to víno připomíná moselské*).

Prostřednictvím **určení zřetelově srovnávacího** se definuje východisko, které slouží pro stanovení množství (stupně) nebo samotné existence děje či vlastnosti, a to ve vztahu k něčemu jinému. „*Z hlediska srovnání s něčím, platí, že...*“. Zvláštní typ představují případy porovnávací míry děje, stavu nebo vlastnosti s očekávaným následkem. Tento následek plyne z „nenormální“ míry platnosti nějakého příznaku a říká se mu **účinek**. Je vyjadřován vedlejšími větami se spojkou *než aby // aby*, vedlejšími větami s pouhým *aby*, v řídicí větě je pak z pravidla výraz *na to*, či konstrukcí s infinitivním základem, ve větě je opět výraz *na to* (Grepl a Karlík 1998, s. 288).

Určení zřetelově autorizující označuje mluvčího, jenž je autorem hodnocení, tvrzení, názoru apod.: „*z hlediska někoho platí, že...*“. Původce hodnocení je nejčastěji vyjádřen formou *pro + Ak* (*Pro Petra je Pavel Hlupák*) či *podle + Gen* (*Podle Petra*

je Pavel Hlupák) a je odpovědný za platnost obsahu sdělení (Grepl a Karlík 1998, s. 288–289).

2.4.1.7 Určení očekávaných, ale nenastalých okolností

Do tohoto významového okruhu se řadí vyjádření vedlejší větou uváděnou spojkou *aniž*, v níž se užívá indikativu nebo kondicionálu beze změny smyslu sdělení, nebo se vyjadřují větou vedlejší se spojkou *aby // že (by)* a odkazovacím výrazem *bez toho* (*On není schopen promluvit (bez toho), aby nezakoktal*). V některých případech jsou tyto vedlejší věty nahrazovány adverbialními výrazy *bez + Gen* (Grepl a Karlík 1998, s. 289).

2.4.1.8 Určení zamlžených okolností

V určitých případech může být obsah vedlejší věty chápán jako okolnost, tento fakt se obecně vyjadřuje výrazem s formou *s tím, že...* (*Opisování rozsudků odmítl s tím, že bude raději plést košíky*). Je-li děj žádoucí, vyjadřuje se výrazem s formou *s tím, aby...* (*Původní návrh Vám vracím s tím, abyste ho přepracoval*). Výraz *s tím* (*Koupili jsme tenkrát tři sady lega s tím, že klukům dáme pod stromeček vždycky jednu sadu*) nahrazuje substantivum s obecným významem, které upřesňuje okolnost, o níž se v daném případě jedná (Grepl a Karlík 1998, s. 290).

2.4.1.9 Určení irelevantních okolností

Jedná se o významový okruh příslovečných určení, jenž označují děj/stav, který se uskuteční za všech okolností, nebo se neuskuteční za žádných okolností. Buď se explicitně uvedou všechny okolnosti souhrnně (*Mně je to vše jedno, ať bys byl čímkoli*), nebo se uvedou protikladné alternativy či krajní možnosti (*Spodky měl vyhrnutý, ať bylo sucho nebo bláto*). Věta vedlejší je uváděna spojkou *ať*, knižně *necht'* (*Ať psala na stroji, ať se slunila, byla unavena.*). Irelevantní okolnosti lze vyjádřit i implicitně, a to větami typu *Brno je krásné, i když prší // i za deště* (Grepl a Karlík 1998, s. 290–291).

2.4.1.10 Určení příčinná v širokém smyslu

Určení příčinná v širokém smyslu představují diferencovaný soubor volných doplnění. Zahrnují příčinu, podmínku, účel, přípustku a dle autorů Grepla a Karlíka (1998,

s. 291–309) ještě určení důvodu, jež někdy bývá formálně řazeno ke strukturám souřadným (Panevová a kol. 2014, s. 63).

Podmínková příslovečná určení zjišťují příčinnou souvislost dvou jevů, jež spočívá na významovém vztahu „*možná platnost B předpokládá platnost A*“ („*platnost B je možná, musí však platit A*“). Někteří autoři odborných publikací vydělují užší významové podtypy příslovečného určení podmínky, jako např. určení podmínky otevřené, určení podmínky reálné, určení podmínky nereálné apod. (Daneš, Grepl a kol. 1987, s. 487–490). Vzhledem k potřebám našeho výzkumu řadíme všechny tyto podtypy k příslovečným určením podmínky bez detailnější klasifikace.

Určení příčiny v užším smyslu zahrnuje určení vlastní příčiny a určení příčiny neúčinné (přípustky). Základním vztahem **určení vlastní příčiny** je, že „*platnost A vyvolává platnost B*“. Odpovídá tedy na otázku *proč // z jaké příčiny, z jakého důvodu se něco stalo?* Primárním vyjádřením vlastní příčiny jsou **vedlejší věty příčinné** se spojkou *protože* (*Měli jsme ho rádi, protože měl smysl pro legraci*) a funkčními variantami této spojky se stylistickým odstínem: *poněvadž* (mírně knižní), *jelikož* (knižní), *ježto* a *anžto* (archaické) aj. Vedle vedlejších vět se určení příčiny vyjadřuje adverbiálními výrazy, mezi nejčastější patří *pro + Ak*, *na + Ak*, *z + Gen*, *za + Ak*, hojně se také užívá výrazů s nepůvodními předložkami *díky + Dat* a *kvůli + Dat* (Grepl a Karlík 1998, s. 303–305).

Určení příčiny neúčinné (přípustky) se projevuje jako negace vztahu mezi příčinou a předpokládaným následkem. Z hlediska významového se jedná o neúčinnou příčinu, jež se vyjadřuje tak, že okolnost vztahu platí, ale přesto nevyvolává očekávaný následek. Neúčinná příčina se primárně vyjadřuje **vedlejšími větami**, základními spojkami jsou *ačkoli(v)*, *přestože*, *třebaže*, *ač*, *třeba(s)*, *i když*, *jakkoli* (Daneš, Grepl a kol. 1987, s. 490–491).

Od určení vlastní příčiny odlišujeme **určení důvodu**. O důvodu mluvíme tehdy, nejedná-li se o vztah mezi jevy objektivní skutečnosti, ale o způsob, jak nějaký člověk tento vztah chápe a podle toho se pak chová. Ptáme se na ně otázkou *proč // z jakého důvodu se domníváš (myslíš), že...?* Určení důvodu se vyjadřuje **pouze vedlejšími větami**, jež jsou uváděny stejnými spojovacími prostředky jako věty příčinné (Daneš, Grepl a kol. 1987, s. 491).

Mezi příčinnými určeními má specifickou pozici **určení účelu**. Vyjadřuje, čeho se má nějakým dějem (stavem) dosáhnout či k čemu se má směřovat. Jde o zamýšlený

výsledek (cíl), není však řečeno, zda tohoto cíle bylo dosaženo. Účel se primárně vyjadřuje **vedlejší větou účelovou** se spojkou *aby* a dalšími složenými spojovacími výrazy, např. *s tím, aby; k tomu, aby* apod. Účel následuje až po hlavním ději, proto účelová věta stává zpravidla až za svou větou řídící (Šmilauer 1969, s. 319).

2.4.2 Formy vyjadřování adverbiale

Jazykové prostředky, kterými se vyjadřují příslovečná určení, se nazývají adverbialní výrazy. Mezi ně se řadí následující výrazy (Grepl a Karlík 1998, s. 258–261):

- **Adverbia** (*Doma nekouřím*), včetně adverbií zájmenných (*Šel tam*) a číselných (*Kolikrát jsi to přečetl*) – jedná se o nejčastější vyjadřovací prostředek příslovečných určení.
- **Nominální fráze (skupiny)** – základem bývá substantivum s věcným významem, nebo zájmeno v pádě prostém či předložkovém. S vyjadřováním okolností a vztahů souvisí i to, že se v příslovečných výrazech často užívá nepůvodních předložek (*Vůči Petrovi je to nespravedlivé*).

Předložky nepůvodní jsou prostředkem jednoznačnějšího a jasnějšího vyjádření daného okolnostního významu, užívají se zejména tam, kde jde o přesnost a jednoznačnost vyjádření, tzn. zvláště v publicistickém a odborném stylu.

U substantiv dochází k procesu adverbializace, tj. procesu, při němž substantivum ztrácí jak významové, tak formální vlastnosti podstatných jmen a nabývá vlastností, jež mají příslovce (*Sečetl to od oka // přibližně*).

Základem nominální fráze může být i adjektivum či zájmeno (*Šel ke známým*), nebo také vedlejší věty se vztažnými zájmeny *kdo* a *co* a vedlejší věty se vztažnými zájmennými příslovci.

- **Vedlejší věty se spojkami a spojovacími výrazy** nazýváme příslovečné. Vedlejší věty příslovečné jsou často nahrazovány nominálními frázemi, jejichž základem je buď dějové/stavové substantivum (*Byl zatčen, protože kradl // pro krádež*), substantivum s věcným významem (*Poslali ho, aby nakoupil nanuky // pro nanuky*), nebo infinitiv (*Poslali ho, aby nakoupil nanuky // nakoupit nanuky*). V následující tabulce č. 1 uvádíme shrnutí možných forem vyjádření adverbiale doplněných o konkrétní příklady.

Forma vyjádření adverbiale		Příklady
Adverbia	a) adverbia místa, času, způsobu, příčiny aj. b) adverbia se zájmennými kořeny c) číselná adverbia	<i>Zde, dnes, nyní, dobře, málo, tam, kdy, kde, kam, kolikrát, dvojmo.</i>
Nominální fráze	a) substantivum s věčným významem b) adjektiva nebo zájmena c) vedlejší věty se vztažnými zájmeny <i>kdo</i> a <i>co</i>	<i>Vyplnil složenku na psacím stroji. Přišel s veselou. Můžeš to napsat tím, co budeš mít po ruce.</i>
Vedlejší věty	a) vedlejší věty se spojkami a spojovacími výrazy b) konstrukce nahrazující vedlejší větu, základem je: dějové/stavové substantivum, infinitiv nebo substantivum s věčným významem	<i>Ačkoli jsme ho pozvali, nepřišel. Raději půjdu domů, aby mi neujela poslední tramvaj.</i>

Tabulka č. 1: *Shrnutí forem vyjadřování adverbiale*, vlastní zpracování, 2015. Zdroj: Grepl, M.: *Příruční mluvnice češtiny*. 2008.

3 Vlastní analýza

3.1 Kritéria analýzy

Východiskem syntaktické analýzy v praktické části práce je soubor 80 novinových textů. Podkladový materiál tvoří 40 textů publikovaných v Plzeňském deníku a 40 textů publikovaných v Hospodářských novinách vydaných v tištěné podobě během období od srpna do října roku 2014. Jedním z cílů práce je srovnání textů dvou publicistických žánrů, a to konkrétně žánru analytického a zpravodajského. S tímto záměrem byly excerpovány dva typy textů: komentáře a zprávy. Syntaktické analýze bylo podrobena celkem 20 komentářů a 20 novinových zpráv z obou uvedených deníků.

Komentáře se řadí mezi útvary analytického žánru publicistického stylu. V podstatě lze říci, že je to druh článku, v němž autor vyjadřuje své názory a stanoviska k určité události, jevu nebo problému. Základem je obecně známá informace, jež autor prostřednictvím komentáře doplňuje, hodnotí její společenský význam i předpokládané důsledky. Což od autorů vyžaduje náročnou tvořivou činnost zaměřenou na jasný cíl, a to sdělit a vysvětlit čtenáři něco nového, zajímavého a důležitého (Štorkán 1978, s. 28). Zkoumané komentáře obracejí pozornost nejen k otázkám z hospodářského života, ale zaujímají také postoje k problémům z oblasti politiky, kulturního a sportovního života.

Druhým typem dokladového materiálu je zpráva. Obsah sdělení novinové zprávy má obvykle čtenáři odpovědět na tři stěžejní otázky charakterizující danou událost: *kdy?*, *kde?* a *co?* Jádrem útvaru je tedy nějaká důležitá a aktuální událost („*co se stalo*“), její časová a místní okolnost („*kdy a kde se to stalo*“) a také okolnosti doprovodných dějů, účelu či způsobu („*v souvislosti s čím, za jakým účelem, jak se to stalo*“). Zpráva jako zpravodajský žánr se vyznačuje zejména objektivitou daného sdělení, naopak osobní zájem autora se vylučuje, proto dominuje neosobní, oficiální tón žánru. Díky tomu se může příjemce soustředit zejména na věcný obsah sdělení a není pod vlivem expresivních prostředků. Za hlavní požadavek útvaru lze považovat vysokou informativnost, aktuálnost a objektivitu sdělení (Pilátová 2009, s. 19–21).

Excerpované texty se staly podkladem vyhodnocování sledovaného jevu jak z hlediska kvantitativního, tak především z hlediska formy vyjádření jednotlivých typů adverbialie. V kvantitativní analýze zkoumáme počet (frekvenci) adverbialie jednotlivých významových okruhů klasifikovaných dle publikace Skladba češtiny (1998), detailně

vymezeno v kapitole 2.4.1. Seznam sledovaných adverbialie přikládáme v příloze č. 1. Podrobněji zkoumáme jednotlivé typy adverbialie z hlediska jejich formy vyjádření. Základním kritériem je, zda se jedná o vyjádření větné, či nevětné. V případě nevětného vyjádření podrobujeme formu dalšímu zkoumání. Na základě prostudované odborné literatury dále vymezujeme příslovečná určení nevětná vyjádřena adverbiem či nominální skupinou, kde základem bývá nejčastěji substantivum s věcným významem nebo zájmeno v pádě prostém, či předložkovém. Syntaktická analýza textů byla provedena v následujících krocích:

1. Shromáždění jazykového materiálu
2. Stanovení sledovaných kritérií
3. Vlastní analýza
4. Utřídění, popis a hodnocení výsledků analýzy
5. Srovnání textů
6. Shrnutí výsledků

Zjištěný počet jednotlivých typů adverbialie uvádíme buď přímo v textu, nebo v závorce u konkrétních sledovaných jevů.

3.2 Excerpovaný materiál – komentáře (Hospodářské noviny)

Pro analýzu formy a frekvence příslovečného určení v současné publicistice bylo vybráno 20 komentářů od různých autorů pravidelně publikujících v Hospodářských novinách.

Z textů komentářů Hospodářských novin² bylo excerpováno celkem 406 nevětných adverbialie a 51 vedlejších vět příslovečných. Na základě kvantitativní analýzy jsme došli k závěru, že nejfrekventovanějším typem jsou adverbialie časoprostorová, která tvoří více než polovinu z celkového množství sledovaného jevu. Příslopečná určení času (128 + 5 vedlejších vět) rozlišujeme pro potřeby našeho výzkumu na temporálně orientující (92) a temporálně limitující (36). Příslopečná určení místa (94 + 8 vedlejších vět) dělíme

² Dále bude užívána zkratka HN.

na statická (68) a dynamická (26), dynamická dále ještě na direktivní (20) a nedirektivní (6).

Nejčastějším způsobem vyjádření příslovečného určení temporálně orientujícího jsou časová adverbia (66). Prostřednictvím analýzy jsme došli k zajímavému zjištění, a to, že nejfrekventovanější formou vyjádření adverbiale temporálně orientujícího jsou synonymní výrazy *ted'* a *nyní*. Adverbium *ted'* se objevuje celkem v osmi případech (...*podmínka, kterou ted' Chaloupka za své výkony na sociální síti dostal*) a adverbium *nyní* v sedmi případech (*Ve Francii nyní doufají, že lidem otevře oči*). Dalším frekventovaným výrazem vyjádření adverbiale se jeví vztažné zájmené příslovce *kdy*, objevuje se v komentářích celkem pětkrát (...*o volebním slibu ODS z podzimu 2006, kdy Pražanům malovala*).

Naši pozornost věnujeme i výrazu *hned*. Ve sledovaných textech se objevuje pětkrát, nicméně pouze ve třech případech nabývá významu adverbia (...*na nic nečeká a použije ho hned*), v dalších dvou případech se jedná o zdůrazňovací částici (*A hned se nabízí otázka*), již za větný člen nepovažujeme.

Zkoumání vzorků po stránce kvantitativní potvrzuje teorii, že velice frekventovaným způsobem vyjádření časových určení jsou adverbiální pády s časovým významem (26). Excerpovaný materiál vykazuje zejména adverbiální pády předložkové. Nejfrekventovanější je předložka *v* + *Lok*, bylo nalezeno celkem deset dokladů zejména v lexikalizovaných výrazech (*V červnu ovšem tvrdil*) a v označení časových úseků vymezených časovými výrazy (...*který mohl v roce 1996 skončit*). Druhým častým adverbiálním pádem je forma *po* + *Lok* (5), a to jak u výrazů s časovým významem (...*po šesté hodině večer odtud bude vozit jen vzduch*), tak u substantiv dějových a stavových (*Po odchodu svého zakladatele nemohla najít vhodného ředitele*). Excerpované výrazy s nepůvodní předložkou *na začátku* + *Gen* (1), *během* + *Gen* (2) a *na konci* + *Gen* (1) vyjadřují počátek, střed a konec časového úseku (...*Evropská komise na začátku týdne schválila na tyto účely 2,5 milionu eur; ...během deseti dnů vznikla konečná verze; ...někdejší NDR stvořené komunisty nabídnou na konci léta čerstvý pohled*).

Příslovečné určení časově limitující (36) se vyjadřuje zejména adverbiálními pády (21). Toto tvrzení potvrzují výsledky naší analýzy. Nejfrekventovanější formou vyjádření je adverbiální pád *od* + *Gen*. V analyzovaných komentářích jsme excerpovali celkem

12 dokladů (...*budeme muset od září všechny přesvědčit*). Protějškem této formy vyjádření je další frekventovaný výraz ve formě adverbialního pádu **do** + **Gen**. Uvedených výrazů zaznamenáváme v analyzovaném souboru textů celkem pět (*Od školky až do bolestivé smrti*). Kromě adverbialních pádů jsou často příslovečná určení vyjadřována časovými adverbii. V dokladovém materiálu sledujeme 11 případů vyjádření adverbiale pomocí časového příslovce, konkrétně se jedná např. o adverbia **občas**, **často** a **ročně**. Uvedené výrazy se objevují shodně po dvou výrazech (*Změny hesel jsou často kontraproduktivní; Vyplatí se občas změnit heslo do firemního počítače; Zhruba miliardu ročně stojí český rozpočet výjimka ve zdanění tabáku*).

V analyzovaném souboru textů nacházíme dva případy časového vyjádření formou akuzativu s atributem **každý** (*Toto tvrzení platí v českých podmínkách každý rok*). V textech sledujeme i méně častou formu vyjádření analyzovaného jevu, a to pád prostý. Jedná se o výrazy **tucet let** a **půl roku** užitě v jedné výpovědi (*Tucet let se odkládala platnost služebního zákona, půl roku se přepisoval*).

Překvapivým zjištěním je velmi nízký počet vedlejších vět příslovečných. Bylo excerpováno pouze pět vedlejších vět časových uváděných vztažným zájmenem **kdy** ve větě vedlejší a odkazovacím výrazem ve větě hlavní (*Bernard se stal podezřelou osobou v době, kdy se spojil s Karlem Janečkem; dělat ostudu jen do chvíle, kdy si změňte heslo*). Uvedené typy vět lze čistě formálně chápat jako přívlastkové k substantivům *doba*, *chvíle* apod., z tohoto důvodu jsou i v odborných publikacích klasifikována různě. Jde však spíše o odkazovací výrazy, proto je v našem výzkumu řadíme k vedlejším větám časovým, podobně je tomu v kapitolách 3.3, 3.4, 3.5, 4.2 a 4.3 (Šmilauer 1969, s. 276).

Určení místa statická (68) jsou v analyzovaných komentářích označena buď přímo, tj. místními zájmennými příslovci (14), nebo nepřímo, a to ve většině případů adverbialním pádem předložkovým (54). Za nejfrekventovanější formu vyjádření místního určení pokládáme adverbialní výraz s formou **v** + **Lok**, uvedený výraz se v textech objevuje 34krát (*V pražském metru nic výjimečného*), z toho 15krát se jedná o proprium označující místo, které se na daném místě nachází (*Ve Francii nyní doufají*). Druhou nejrozšířenější formou je adverbialní výraz **na** + **Lok**, v textech je zastoupen 14krát (...*zle zostuzený na plzeňských právech*). Dále se v komentářích objevuje šestkrát adverbialní výraz **u** + **Gen** (...*svou pouť končí u Motolské nemocnice*). V jednom případě se jedná o adverbialní výraz **mezi** + **Instr** (...*nejvíce nekalostí se odehrává mezi blízkými*).

Zaměříme-li se na vyjádření sledovaného jevu vedlejší větou, dostáváme osm dokladů. Vedlejší věty místní jsou uváděny vztažnými příslovci *kde, kam, odkud, kudy*, ve větě hlavní se užívá odkazovací *tam* (...*tam, odkud* přišel, se už nevrátí). Vypisujeme i zájmenné příslovce *kde* (5) rozvíjející konkrétní místní určení, které uvozuje nepravé věty vedlejší (*V Sasku, kde se bude hlasovat už tuto neděli, vděčí kandidát CDU*). Tento typ vedlejších vět do výsledků analýzy nezaznamenáváme.

Podobně jako příslovečná určení místa statická, tak i příslovečná určení místa dynamická direktivní, jejichž frekvence je výrazně nižší, jsou vyjadřována převážně předložkovými adverbialními pády (16). Pouze ve čtyřech případech (*odkud, odtud, tam, kam*) se jedná o vyjádření adverbiale zájmenným příslovcem (*V kamionech, které tam poslal*). Za dominantní formu vyjádření považujeme adverbialní výraz *do + Gen*, excerpovali jsme celkem osm dokladů (*Stěhujeme se do virtuálního světa*). V pěti případech se jedná o propria s konkrétním významem (...*spousta zboží půjde přepravit do Ruska*). Další formou vyjádření je původní předložka *na + Ak*, v komentářích se vyskytuje třikrát (...*nařídila na krabičky cigaret dávat drastické fotografie*). Druhou nejčastější formou vyjádření (4) je adverbialní výraz *z + Gen* (...*ze školy odešlo i několik učitelů*), ve dvou případech se jedná o konkrétní význam vyjádřený propriem (*Z Argentiny je to daleko*). Adverbialní výraz *k + Dat* je zastoupen pouze jednou (...*kteří ODS dotáhli k dnešním volebním výsledkům a vyhlídkám*).

Príslovečná určení místa dynamická nedirektivní (6) se nevyskytují v analyzovaných textech příliš hojně. Nalezli jsme dva doklady vyjádření sledovaného jevu pomocí adverbialního výrazu *přes + Ak* (...*kdo se nám dívá přes rameno*), jeden doklad typu *pod + Ak* (*Proto si vzdělávání mělo stáhnout pod sebe generální ředitelství*) a taktéž jeden doklad typu *do + Gen* (*Hlavně aby se do zákona dostalo zase trochu reformního smyslu*). Další dva doklady zastupují nevětnou formu vyjádření prostým pádem, v obou případech se jedná o výraz *směrem* (...*za ministra Fišera tekly miliony za posudky brněnským směrem*).

Druhým nejfrekventovanějším typem adverbiale z hlediska funkce jsou určení způsobová a měrová (163). Dle publikace *Stylistika češtiny* vydělujeme tři podtypy, z nichž jsou nejfrekventovanější určení míry a intenzity (77 + 3 vedlejší věty), téměř shodnou frekvenci vykazují určení způsobová (74 + 4 vedlejší věty) a nejméně se vyskytující skupinou adverbiale jsou určení průvodních okolností (5).

Podle odborných publikací se považuje za základní výrazový prostředek způsobových určení adverbium, zejména kvalifikační a hodnotící. Výsledky provedeného výzkumu stanovenou teorií potvrzují. Bylo excerpováno celkem 49 způsobových určení vyjádřených pomocí adverbia. Co se týče četnosti jednotlivých výrazů, žádné konkrétní adverbium nelze označit za nejfrekventovanější, nejčastěji se vyskytují následující výrazy: **snadno, rychle, přesně, dobře, důsledně, osobně, zjednodušeně, nejlépe** aj. V platnosti způsobového adverbiale se hojně uplatňuje prostý instrumentál. Vypisujeme celkem 11 dokladů (...*mohl v roce 1996 skončit **vyplacením** 200 milionů odškodného*). Další doloženou variantou je vyjádření pomocí předložkového pádu **na + Ak**. Jedná se o způsobová vyjádření, která zpřesňují predikát z hlediska jeho výsledku/efektu (Daneš, Grepl a kol. 1987, s. 117). V textech tento typ vyjádření zaznamenáváme celkem čtyřikrát (*To nemůže dopadnout **na výbornou***). Způsobové určení lze vyjádřit i přirovnáním. Nejčastější formou je adverbiální výraz **jak(o) + substantivum**. V textech sledujeme deset dokladů (...*existence výjimek, které se v daňovém řádu zabydlely **jako strýc Pepin***³).

V analyzovaných textech sledujeme pouze čtyři vedlejší věty způsobové. V jednom případě se jedná o vedlejší větu s významem následku uváděnou spojkou **aby**, ve větě řídicí je výraz **tak** (...*bude každoročně vypisovat výběrová řízení na provozy jednotlivých úseků železnice **tak, aby** po 10 letech vznikla konkurence na třech čtvrtinách všech dálkových vlaků*). Dalším dokladem jsou tři věty srovnávací uvozené vztažným příslovcem **jak**, ve větě řídicí je výraz **tak** (*Názory EY se praly s názory Deloitteů přesně **tak, jak** to má u kauzy světové úrovně být*).

Nejfrekventovanějším výrazovým prostředkem pro vyjádření míry jsou adverbia s výrazem malého/velkého stupně, v textech jich bylo nalezeno 56, což tvoří více než dvě třetiny z celkového množství excerpovaných měrových určení. Nejvyšší frekvenci (7) vykazují příslovce **příliš, dost a hodně**, vyjadřující velký stupeň kvality či intenzity dějů, vlastností či okolností způsobové povahy (...*nebude potřeba **příliš** změn; ...ale je to **dost** slabá útěcha; ...vypadá **ale hodně** přísně*).

³ V označení strýc Pepin lze definovat proprium Pepin jako neshodný přívlastek, tzv. nominativ jmenovací. Uvedený výraz zařazujeme v naší práci jako celek ke způsobovým adverbiale.

Poměrně vysoce frekventovaný (8) je i výraz **úplně** (...*nejsou úplně špatné*) signalizující, že dané vlastnosti, děje atd. bylo dosaženo v plné míře (Daneš, Grepl a kol. 1987, s. 120). Dále jsou doložena následující adverbialia s významem míry: **málo, úměrně, velmi, více, méně, skoro, tolik, nemálo, trochu** aj. Jejich frekvence se však pohybuje pouze okolo jednoho či dvou dokladů. Kvantitativní charakteristika může být vyjádřena také odkazem na efekt vyvolávající velikost nebo množství obsahu dominujícího členu (Daneš, Grepl a kol. 1987, s. 119). V tomto významu se uplatňují zejména předložkové pády, v analyzovaných textech jsme excerpovali tři příklady s formou **k + Dat** (*Děti k zbláznění milují „gadžety“*).

Adverbialie vyjadřující konkrétní míru jsou zastoupena deseti doklady. Nejčastěji mají formu předložkového **o + Ak**, vypisujeme celkem pět příkladů (...*investice do armády klesly o čtvrtinu*). Ve třech případech je konkrétní míra vyjádřena procentem (...*podle posledního průzkumu důvěřuje armádě 76 procent lidí*), ve dvou případech pak násobnou číslovkou adverbialní povahy **dvakrát** (...*majetkovou daň zaváděli dvakrát*). V analyzovaných textech se setkáváme s adverbialie vyjadřujícím dostatečný/nedostatečný stupeň/míru. Obsah vyjádřený adverbium není sice přítomen v plné míře, ale tuto neplnost lze hodnotit jako postačující (Daneš, Grepl a kol. 1987, s. 120). V našem výzkumu se jedná o tři doklady výrazu **víceméně** a pět dokladů výrazů **docela** (...*docela pěkně by si povídali; ...sami často víceméně úspěšně podnikají*).

Adverbialie průvodních okolností v komentářích zaznamenáváme celkem pětkrát. Ve všech případech se jedná o vyjádření pomocí předložkového pádu (...*Jan Mládek může bez politického uzardění dokončovat sen svého pravicového předchůdce*)

Vyjádření způsobových a měrových adverbialie pomocí vedlejších vět není ve zkoumaných textech příliš časté, excerpovali jsme pouze tři doklady měrových vět. Jedná se o dvě věty příslovečné měrové uváděné spojkou **aby** vyjadřující účinek (...*Putin je také dost mazaný na to, aby pomoc vypravil obvyklým způsobem*) a jednu větu příslovečnou měrovou naznačující srovnání dvou jevů, vlastností či dějů (...*trh není tak zranitelný, jako byl ještě před pár lety*).

Autoři publikace *Skladba češtiny* (1998) rozlišují určení příčinná v širokém smyslu. Na základě výsledků výzkumu je lze považovat za třetí nejfrekventovanější typ adverbialie (8 + 31 vedlejších vět). Do tohoto významového okruhu řadíme určení podmínky (12 vedlejších vět), určení příčiny v užším smyslu (vlastní příčina: 4 + 14 vedlejší věty,

neúčinná příčina: 2 vedlejší věty), určení důvodu (2 vedlejší věty) a určení účelu (4 + 1 vedlejší věta). Příslopečné určení podmínky zjišťuje příčinnou souvislost dvou jevů. Primárně se vyjadřuje vedlejší větou podmínkovou. V provedené analýze jsme excerpovali 12 větných vyjádření podmínky. Poměrně zajímavým zjištěním je vysoký výskyt spojovacího výrazu **pokud**. Vyskytuje se v osmi případech (**Pokud** *Česko rychle nezvýší výdaje na obranu, bude mít vážné problémy poskytnout přiměřený příspěvek do aliance operací*). Ve čtyřech případech je spojovacím výrazem spojka **kdyby** (*Mohla by být tím prvním, **kdyby** se oligarchové vzdali podstaty toho, co z nich ukrajinské oligarchy činí*).

Pokud jde o vyjádření příčiny v užším smyslu, dostáváme následující výsledky. Dle publikace Skladba češtiny (1998) určujeme vlastní příčinu a neúčinnou příčinu (přípustku). Vlastní příčina se primárně vyjadřuje vedlejšími větami příčinnými (12). Nejfrekventovanější jsou spojovací výrazy **protože** (8) a **proto, že** (4). Další spojovací výrazy nejsou doloženy (*Vláda odložila rozhodnutí o způsobu prokázání původu majetku **proto, že** se nemůže shodnout*). Chceme-li obrátit pozornost na moment časový, lze užít spojky **když**. Tento typ vyjádření je v komentářích zastoupen dvakrát (*Jeden z nich, Petro Porošenko, učinil tímto směrem zásadní krok, **když** uprostřed války vyhrál prezidentské volby*).

Sekundárně se určení příčiny vyjadřuje adverbialními výrazy. Excerpovali jsme dva doklady nepůvodní předložky **díky + Dat** (**Díky boomu** *těžby z břidlic se od roku 2008 produkce ropy v USA zvýšila o 64 procent*) a dva doklady **kvůli + Dat** (**Kvůli rozdílnému zdanění** *etanolu a metanolu o pár let později přišlo o život minimálně pět desítek lidí*).

Neúčinná příčina je ve sledovaných textech zastoupena dvakrát. Jedná se o dvě vedlejší přípustkové věty, jednu uváděnou spojkou **i když** (*Pokud začne od září, má tak do roku 2030 zaručený program, **i když** se bude zabývat jen letošními debatami*) a jednu větu uváděnou spojkou **když** (**Když** *Austrálie jako první stát na světě nařídila na krabičky cigaret dávat drastické fotografie rozežraných plic, tamní spotřeba cigaret se nesnížila*). Věta s **když** zde formálně odpovídá větám s **ačkoli(v)**.

Autoři Grepl a Karlík (1998) vydělují ve své publikaci jako samostatnou kategorii určení důvodu. Vyjadřuje se pouze vedlejšími větami. Ve sledovaných textech zaznamenáváme důvodovou větu pouze dvakrát (*A odůvodněná je i drahá práce Tomáše Sokola, **protože** mu tak alespoň zbylo méně času na jeho kontroverzní Unii obhájců*).

Nejméně početnou skupinou určení příčiny v širokém smyslu je určení účelu. Excerpovali jsme pouze jednu vedlejší větu účelovou uváděnou spojovacím výrazem **proto, aby** (*A oligarchové zase zjišťují, že ji potřebují minimálně **proto, aby** si pojistili své bohatství a postavení*). Určení účelu vyjadřujeme také adverbialními výrazy. Z analyzovaných textů vypisujeme čtyři doklady určení účelu se shodnou formou vyjádření **pro + Ak** (*Válka – respektive vnější agrese – toho zatím udělala **pro sjednocení ukrajinského národa** hodně*).

Na základě výsledků analýzy řadíme k adverbiale s nižší frekvencí výskytu určení zřetele (15), určení prostředku v širokém smyslu (4) a určení původu (1). Určení zřetele lze dále dělit na určení zřetelově vymežovací, zřetelově srovnávací a zřetelově autorizující. Nejvyšší frekvenci vyjádření vykazují určení zřetelově vymežovací (9). Formou vyjádření je u všech nalezených příkladů adverbium na **-ě** (*A miliony z arbitráže musí být **regionálně rozvrstveny***) nebo **-y** (*...**diplomaticky** vysvětluje, že bude navazovat*). Určení zřetelově autorizující se vyskytuje v komentářích čtyřikrát se shodnou formou vyjádření za pomoci adverbialního výrazu **podle + Gen** (*Právě zvláštní soudní řízení je **podle náměstkyně ministra financí Hornochové***). Určení zřetelově srovnávací se v textech vyskytuje pouze dvakrát. Vyjadřuje se srovnávacím obratem **než** ve větách s komparativem (*...jsou podstatně jednodušší a libivější **než** jejich reálná **aplikace***).

Určení prostředku v širokém smyslu dělíme na čtyři podtypy: určení nástroje, určení látky/materiálu, určení prostředku transportu, určení prostředku v užším smyslu a určení měřítka. V textech se objevuje pouze určení prostředku v užším smyslu (4). Ve všech případech je vyjádřeno adverbialním výrazem s formou instrumentálu (*Nezapomeňte, že **snížením** daní byste dosáhli stejného výsledku*).

Přísluvečné určení původu se v textech nachází pouze jednou ve formě primární předložky **z + Gen** (*Nizozemci **z mléka** nebudou vyrábět tolik goudy*). Další typy přísluvečných určení se v textech nevyskytují. Z důvodu lepší přehlednosti jsme výsledky analýzy uspořádali do následující tabulky č. 2. Grafické znázornění výsledků viz příloha č. 2

Druh adverbiale	Podtyp adverbiale	Počet jednotlivých forem vyjádření		
		Nevětná vyjádření	Větná vyjádření	Celkový počet vyjádření
1. Určení časoprostorová				
Určení času	Určení č. orientující	92	5	133
	Určení č. limitující	36		
Určení místa	Určení m. statická	68	8	102
	Určení m. dynamická direktivní	20		
	Určení m. dynamická nedirektivní	6		
2. Určení způsobová a měrová				
	Určení míry a intenzity	77	3	163
	Určení způsobu	74	4	
	Určení průvodních okolností	5	0	
3. Určení příčinná v širokém smyslu				
Příčina v užším smyslu	Určení podmínky	0	12	39
	Určení vlastní příčiny	4	14	
	Určení neúčinné příčiny	0	2	
	Určení důvodu	-	2	
	Určení účelu	4	1	
4. Určení zřetele				
	Určení z. vymezovací	9	0	15
	Určení z. srovnávací	2	0	
	Určení z. autorizující	4	0	
5. Určení prostředku v širokém smyslu				
	Určení nástroje	0	0	4
	Určení látky/materiálu	0	0	
	Určení prostředku transportu	0	0	
	Určení prostředku v užším smyslu	4	0	
	Určení měřítko	0	0	
6. Určení původu				
		1	0	1
Celkem		406	51	457

Tabulka č. 2: *Shrnutí výsledků analýzy komentářů (Hospodářské noviny), vlastní zpracování, 2015.*

3.3 Excerpovaný materiál – zprávy (Hospodářské noviny)

Podkladový materiál pro syntaktickou analýzu představuje 20 novinových zpráv z HN. Výběr zpráv podrobených výzkumu byl nahodilý, tzn. že se jedná o zprávy různých autorů z různého odvětví. Prostřednictvím analýzy se zjišťovala forma a frekvence sledovaného jevu. Z 20 novinových zpráv jsme excerpovali celkem 446 dokladů adverbiale. Jedná se o 405 nevětných určení a 41 určení větných.

Nejfrekventovanějším typem adverbiale jsou určení časoprostorová (254) zahrnující určení místa (94) a určení času (144 + 8 vět vedlejších). Vycházíme-li z teoretických východisek, musíme určení času dále analyzovat na temporálně orientující (111) a temporálně limitující (33).

Frekvence určení temporálně orientujícího značně převyšuje určení temporálně limitující. Co se týče formy vyjádření určení temporálně limitujícího, docházíme ke zjištění, že mezi frekvencí vyjádření časového určení pomocí adverbiale a pomocí adverbialního pádu není výrazný rozdíl. V 57 případech je adverbiale vyjádřeno pomocí časového nebo vztažného příslovce a v 54 případech pomocí adverbialního pádu. Nejvýrazněji je zastoupeno adverbium *včera*, excerpovali jsme celkem 12 dokladů (*V ukrajinském hlavním městě včera propukly nepokoje*). Druhým nejčastějším výrazem je adverbium *meziročně*, jenž vyjadřuje opakování děje v nějakém časovém intervalu. Celkem bylo excerpováno osm dokladů. Tento výraz není kodifikován ve Slovníku spisovné češtiny (2010), v naší práci ho řadíme k určení časově orientujícímu.

Dalším frekventovaným výrazem je adverbium *nyní*, vypisujeme pět dokladů (*Lenovo nyní drží 19,2 procenta světového trhu*). K nejčastěji vyskytujícím se výrazům řadíme i adverbia *nedávno* (4) a *později* (4) a vztažné příslovce *kdy* (*Primátor se nedávno zmínil o možnosti arbitráže; ...později přikoupil několik okolních domů*). Vztažné příslovce je doloženo sedmkrát (*...nemá žádnou spojitost s datem, kdy by Česko mohlo přijmout euro*). Další adverbia excerpovaná prostřednictvím analýzy jsou např. výrazy: *předtím, brzy, dnes, letos, loni, dříve* aj., nutno však podotknout, že z důvodu jejich nízké frekvence výskytu nepovažujeme uvedené výrazy pro náš výzkum za směrodatné.

Za základní nevětnou formu vyjádření sledovaného jevu v analyzovaných zprávách považujeme adverbialní výraz s formou *v* + *Lok*, dokladem je 27 nalezených příkladů, a to zejména v lexikalizovaných výrazech (*V neděli se ve Fergusonu uskutečnilo pietní*

shromáždění). Šestkrát je doložena forma adverbialního pádu **po** + **Lok** (...*ale po převratu podle řady obyvatel města ztratily smysl*), pětkrát forma **před** + **Instr** (...*ale zábrany z centra zmizely před svátkem nezávislosti 24. srpna*) a čtyřikrát forma **během** + **Gen** (*Cena Brentu klesla během dne až na 96,21 dolaru za barel*). V menší míře se objevují např. adverbialní výrazy s formou **na** + **Ak**, **za** + **Gen** či **o** + **Lok**. Dokládáme i prostý akuzativ (3), jenž vyjadřuje zpravidla časový úsek a vyžaduje proto zpřesnění přívlastkem (...*příští měsíc průměrné úrokové sazby mírně vzrostou*).

V analyzovaných textech sledujeme výrazně nižší frekvenci příslovečného určení temporálně limitujícího, prostřednictvím analýzy jsme excerpovali 33 dokladů. Nejčastější formou vyjádření je adverbialní pád (15) a adverbia (14). Prostý akuzativ doplněný přívlastkem vypisujeme pouze třikrát (*Každý měsíc se objeví přes 20 tisíc nových typů škodlivých programů*).

Nejfrekventovanější formou adverbialního předložkového pádu je **od** + **Gen**, excerpovali jsme sedm příkladů (...*Škoda dosáhla druhého nejlepšího měsíčního výsledku od vstupu na tamní trh*). Druhou nejčastější formou adverbialního pádu je **do** + **Gen**, dokladem jsou čtyři příklady (...*v nemocnici v Atlantě pobýval do 2. srpna*). Vypisujeme dva případy vyjádření formou **za** + **Ak** (*Lenovo za tři měsíce vydělalo 214 milionů dolarů*) a dva příklady vyjádření formou **na** + **Ak** (...*nyní se chce na čas stáhnout do ústraní*). Co se týče adverbií, nejfrekventovanějším výrazem je zájmenné příslovce **dosud** (*Dosud si ji vyzvedlo přibližně 1,2 milionu cestujících*). Bylo nalezeno celkem pět dokladů. Ostatní adverbia jako např. **dávno**, **dodnes**, **dlouhodobě**, **ročně**, **měsíčně** apod. nejsou doložena s opakující se frekvencí.

Zaměříme-li se na vyjádření časového určení pomocí vedlejších vět, dostáváme celkem osm dokladů. Nejfrekventovanější formou jsou vedlejší věty příslovečné s odkazovacím příslovečným výrazem ve větě řídící (*Poté, co rodině komunistický režim znárodnil továrnu i rodinnou vilu, odešli Paříkovi na Slovensko*), ve vedlejší větě je pak výraz **kdy** (6) nebo **co** (3).

Jak již bylo uvedeno, nejfrekventovanějším typem adverbiale jsou určení časoprostorová. Do tohoto významového okruhu vedle časových určení řadíme určení místa. Místní určení je v textech zastoupeno 94krát. Sledovaný jev určujeme ještě detailněji na určení místa statická a určení místa dynamická, ta se dále rozlišují na dynamická direktivní a dynamická nedirektivní. Z těchto významových podtypů je

nejfrekventovanější určení místa statické (71). Co se týče jeho formy vyjádření, převažují zde adverbialní pády předložkové (61). Konkrétně se jedná zejména o formu adverbialního předložkového pádu **v** + **Lok** (...*aby v centru zjednal pořádek*), vypisujeme 41 dokladů. Druhou formou vyjádření zastoupenou v 17 případech je předložkový pád **na** + **Lok** (*Oba leželi na specializovaném izolovaném oddělení*). Další formy předložkových pádů nejsou již tak hojně zastoupeny.

Zajímavým zjištěním je velice nízká míra vyjádření adverbiale pomocí místních adverbii a místních zájmených příslovcí, vypisujeme pouze deset příkladů (např. *nedaleko, tam, tu*). Nutno upozornit na vztažné místní příslovce **kde**, které zaznamenáváme celkem čtyřikrát. Uvozuje vedlejší věty rozvíjející substantivum konkrétního místního určení a věty tedy chápeme jako přívlastkové (*Oblaka kouře se vznášela nad oblastí, kde policie proti davu zhruba 350 lidí použila čtyři dávky slzného plynu*). Jiné vedlejší věty příslovečné místní excerpovány nebyly.

Zaměříme-li pozornost na určení místa, docházíme k následujícím výsledkům. Určení místa dynamické direktivní je v novinových zprávách zastoupeno 23krát, na základě excerpce však nedokládáme žádné určení dynamické nedirektivní. Ve všech případech je adverbiale dynamické direktivní určeno předložkovým pádem, devětkrát formou **na** + **Ak** (...*kteřá by měla na trh přijít v listopadu*), sedmkrát formou **do** + **Gen** (...*půjde do dozorcí rady*) a taktéž sedmkrát formou **z** + **Gen** (*Z olomouckého magistrátu si odnesli dokumentaci*).

Druhou nejfrekventovanější skupinou příslovečného určení jsou adverbiale způsobová a měrová. Určení míry a intenzity je v textech zastoupeno 66krát. Dle odborných publikací jsou základním výrazovým prostředkem adverbia měrová. Náš výzkum tuto teorii však nepotvrzuje. Nejfrekventovanější formou vyjádření se v novinových zprávách jeví předložkový pád, zvláště s primární předložkou **o**. Bylo nalezeno celkem 22 dokladů, která vyjadřují přesnou míru (*Tržby Lenova z prodeje mobilních zařízení se zvýšily o 23 procent*). Další formy vyjádření pomocí předložkového pádu nejsou již výrazně zastoupeny. Vyjádření pomocí akuzativu u číselných údajů vypisujeme desetkrát (...*průměrná sazba činila 2,72 procenta*). Překvapivým zjištěním je však nízký počet měrových adverbii, zaznamenali jsme jich pouze 17 (*příliš, mírně, značně, nejvíce, zcela*).

Určení způsobová jsou doložena 31 příklady. Jako převažující forma vyjádření se jeví způsobová adverbia, excerpovali jsme celkem 18 dokladů (*Ve věku 72 let v pondělí **nečekaně** zemřel spolumajitel přední tuzemské pekárenské společnosti*). Žádný jiný výraz z místních určení však neprokázal výrazně se opakující frekvenci (**nečekaně, rychle, důkladně, zpětně, čínsky**). V dalších devíti případech se jedná o vyjádření adverbiale pomocí předložkového pádu (*Priscillinu matku prý požádal o ruku své nastávající v **čínštině***). Překvapivým zjištěním je, že nebyla nalezena žádná vedlejší věta způsobová ani měrová.

Vzhledem k potřebám našeho výzkumu ke způsobovým určením přiřazujeme ještě určení průvodních okolností. V analyzovaných novinových zprávách je zastoupeno šesti doklady. Ve všech případech se jedná o formu vyjádření pomocí předložkového pádu, a to čtyřikrát ve tvaru *s + I* (*...na které **s prohlášením** vystoupil i uzdravený lékař Kent Brantly*), dvakrát ve tvaru *za + Ak* (*Na západě Ukrajiny začaly včera ráno desetidenní manévry za účasti členů Severoatlantické aliance*).

Další sledovanou skupinou adverbiale jsou určení příčinná v širokém smyslu. Jedná se o diferencovanou skupinu adverbiale zahrnující určení podmínky, určení příčiny v užším smyslu (vlastní příčina, neúčinná příčina), určení důvodu a určení účelu. Nejpočetnější skupinou v analyzovaných textech jsou určení vlastní příčiny (12 + 13 vedlejších vět). Dle odborných publikací se vlastní příčina primárně vyjadřuje vedlejšími větami příčinnými. V našem výzkumu docházíme ke zjištění vysoké míry nominalizace těchto vět. Co se týče formy, dominují zde předložkové pády se spojkami **díky** a **kvůli**, oba výrazy jsou doloženy shodně šesti příklady (*Celkový počet mobilních zákazníků se **díky** virtuálním **operátorům** zvýšil o pět procent na 5,95 milionu; Nepokoje tak **kvůli incidentu** z minulého víkendu pokračovaly už čtvrtým dnem*).

Zajímavým zjištěním je nízká frekvence vedlejších vět příslovečných příčinných. Co se týče formy, převažují zde složené spojovací prostředky skládající se z odkazovacího výrazu ve větě řídící a ze spojky **že** (*Lidovci si po červnové valné hromadě ČEZ stěžovali na ministra financí Andreje Babiše **kvůli tomu, že** ministerstvo udělalo v dozorčí radě tak velké změny*). Stejně jako v komentářích HN se i mezi zprávami objevují věty příslovečné uváděné spojkou **když** (3) namísto spojky **protože** (*Mark Zuckerberg ohromil publikum na pekingské univerzitě, **když** půl hodiny dokázal odpovídat na otázky v plynné čínštině*).

Autor prostřednictvím těchto vět odvrací pozornost čtenáře na aspekt časový. Vedlejší věty důvodové se v analyzovaných textech nevyskytují.

V novinových zprávách zaznamenáváme určení neúčinné příčiny (přípustky), stejně jako u určení vlastní příčiny převažují nevětná vyjádření pomocí nevlastní předložky (6). Nejčastěji se jedná o předložku **navzdory**, což potvrzuje následující tvrzení: „*Pro publicistický a odborný styl jsou typické výrazy obsahující nepůvodní předložku bez ohledu na + Ak, navzdory + Dat (Berlín transakci schválil navzdory napjatým vztahům s Moskvou), vzdor + Dat, v rozporu s + Instr, za cenu + Gen*“ (Grepl a Karlík 1998, s. 307).

Druhou frekventovanou formou vyjádření neúčinné příčiny je adverbialní výraz s formou **přes + Ak** (*Přes občasné potíže s výslovností se mu za jeho výkon dostávalo nadšeného potlesku*). Převažující formou vyjádření jsou tedy předložkové pády, excerpovali jsme však i několik vedlejších vět příslovečných (5) nejčastěji uváděných spojkou **přestože** („*Podařilo se nám posílit svou pozici, přestože situace na trhu je obtížná a naše společnost prochází velkými interními změnami,*“ uvedl generální ředitel Milan Vašina).

Mezi příčinná určení řadíme i adverbiale účelu. Výsledkem analýzy je celkem 13 dokladů tohoto typu adverbiale (6 + 8 vedlejších vět). Základním vyjádřením je vedlejší věta účelová se spojkou **aby**, vypisujeme 8 dokladů (*Dodal, že nyní se chce na nějaký čas se svou rodinou stáhnout do ústraní, aby zpět načerpal ztracenou sílu*). V analyzovaných textech sledujeme i nevětné formy adverbiale, které jsou vyjádřeny pomocí adverbialního výrazu, ve čtyřech případech s předložkou **na + Ak** a ve dvou případech s předložkou **k + Dat** (*A z pódii ve stanovém městečku řečníci dál vyzývají všechny přítomné k odporu proti policii a ochraně Majdanu; Brown během incidentu zvedal ruce na znamení, že není ozbrojen*). Překvapivým výsledkem je velice nízká frekvence určení podmínky. V analyzovaných textech bylo nalezeno šest větných forem vyjádření podmínky pomocí spojky **pokud** („*Pokud budu uznán za schopného a užitečného, jsem připraven pomoci svými zkušenostmi v průmyslové oblasti,*“ řekl tehdy Šťastný).

K zajímavým výsledkům docházíme při analýze zřetelových určení. Jejich frekvence je v novinových zprávách poměrně vysoká. Excerpovali jsme celkem 29 dokladů. Autoři publikace Skladba češtiny (1998) dále člení určení zřetele na zřetelově vymežovací, zřetelově srovnávací a zřetelově autorizující. Ve zkoumaných textech převažuje zejména

poslední zmíněný typ, bylo doloženo celkem 23 příkladů. Ve všech případech se jedná o označení původce tvrzení, a to formou adverbialního výrazu *podle + Gen (Podle Zemana by Česká národní banka při vstupu do eurozóny ztratila velkou část svých kompetencí)*. Zřetelově autorizující výrazy slouží ve výpovědích k vyjádření zodpovědnosti mluvčího za platnost obsahu (Grepl a Karlík 1998, s. 289). V textech se šestkrát objevuje určení zřetelově vymežovací, ve všech případech ve formě adverbia na *-ě* nebo *-y* (*Island oznámil i zrušení bezletové zóny, kterou preventivně vyhlásil kolem místa hrozící erupce*). Určení zřetelově srovnávací se ve sledovaných textech neobjevilo.

Poslední doloženou skupinou adverbiale, jsou určení prostředku v širokém smyslu. Tento významový okruh se podrobněji člení na určení nástroje, určení látky/materiálu, určení prostředku transportu a určení měřítka. Frekvence těchto adverbiale není vysoká, excerpce doložila pouze 11 příkladů, a to tři doklady určení nástroje vyjádřeného instrumentálem (*Davy rozhořených lidí bránící stanové městečko na náměstí Nezávislosti útočily holemi a zápalnými lahvemi*), dva doklady určení látky/materiálu také ve formě instrumentálu (*Americká policie ve Fergusonu nedaleko St. Louis ve středu večer rozháněla szotvorným plynem protesty*) a dva doklady určení prostředku transportu ve formě adverbialního výrazu s nevlastní předložkou (*...virus se může dostat prostřednictvím letecké dopravy „do každého města“ na světě*) a čtyři doklady určení prostředku v užším smyslu.

Tento typ adverbiale se primárně vyjadřuje vedlejší větou prostředkovou, v našem výzkumu jsou všechny doklady vyjádřeny nevětně pomocí instrumentálu. Jedná se o formu vyjádření, již v odborných publikacích (Grepl a Karlík 1998, s. 284) považují za náhradu prostředkové věty, ta je buď výsledkem nominalizace jejího přísudkového výrazu dějovým/stavovým substantivem, nebo výsledkem substituce věty substantivem s věcným významem (*Na srpnovou akční nabídku současného cenového lídra navázaly v polovině měsíce snížením sazeb dalších bank a srazily průměrné úrokové sazby pod 2,7 procenta // Na srpnovou akční nabídku současného cenového lídra navázaly v polovině měsíce tím, že snížily sazby dalších bank a srazily průměrné úrokové sazby pod 2,7 procenta*). Všechny zjištěné výsledky uvádíme v následující tabulce č. 3. Grafické znázornění výsledků viz příloha č. 3.

Druh adverbiale	Podtyp adverbiale	Počet jednotlivých forem vyjádření		
		Nevětná vyjádření	Větná vyjádření	Celkový počet vyjádření
1. Určení časoprostorová				
Určení času	Určení č. orientující	111	9	153
	Určení č. limitující	33		
Určení místa	Určení m. statická	71	0	94
	Určení m. dynamická direktivní	23		
	Určení m. dynamická nedirektivní	0		
2. Určení způsobová a měrová				
	Určení míry a intenzity	66	0	103
	Určení způsobu	31	0	
	Určení průvodních okolností	6	0	
3. Určení příčinná v širokém smyslu				
Příčina v užším smyslu	Určení podmínky	0	6	56
	Určení vlastní příčiny	12	13	
	Určení neúčinné příčiny	6	5	
	Určení důvodu	-	0	
	Určení účelu	6	8	
4. Určení zřetele				
	Určení z. vymezovací	6	0	29
	Určení z. srovnávací	0	0	
	Určení z. autorizující	23	0	
5. Určení prostředku v širokém smyslu				
	Určení nástroje	3	0	11
	Určení látky/materiálu	2	0	
	Určení prostředku transportu	2	0	
	Určení prostředku v užším smyslu	4	0	
	Určení měřítka	0	0	
Celkem		405	41	446

Tabulka č. 3: *Shrnutí výsledků analýzy zpráv (Hospodářské noviny), vlastní zpracování, 2015.*

3.4 Excerpovaný materiál – komentáře (Plzeňský deník)

Syntaktické analýze bylo podrobena 20 komentářů publikovaných v Plzeňském deníku⁴. Ze sledovaných komentářů jsme excerpovali celkem 476 příslovečných určení. Konkrétně se jedná o 412 dokladů nevětného vyjádření adverbiale a 64 dokladů vyjádření adverbiale pomocí vedlejší věty příslovečné.

Nejfrekventovanější skupinou adverbiale ve sledovaných komentářích PD jsou určení časoprostorová. Z výsledků analýzy lze vidět, že určení času a určení místa se po stránce kvantitativní téměř neliší. Časových určení jsme excerpovali celkem 119 a 16 vedlejších vět, místní určení je zastoupeno 117 doklady.

Největší skupinu excerpovaných adverbiale tvoří určení času temporálně orientující (88) vyjádřené pomocí časových příslovcí a časových zájmenných příslovcí, konkrétně se jedná o výrazy **dnes** a **kdy**. Časové zájmenné příslovce **kdy** (...*člověk nikdy neví, kdy se mu pověst lidumila hodí*) zaznamenáváme v 11 případech a časové příslovce **dnes** (**Dnes patříme do americké sféry vlivu**) v sedmi případech. Dále vypisujeme adverbiale **letos**, **loni**, **tehdy**, **kdysi** aj., žádné z nich se však nevyskytuje ve vyšší míře. Vedle uvedených adverbii jsme excerpovali několik případů vyjádření adverbiale pomocí adverbialního pádu. V 19 případech se jednalo o předložkový pád, nejčastěji ve formě **v + Lok** (...*v letošním prvním pololetí podpora fotovoltaických elektráren meziročně vzrostla*), vypisujeme osm dokladů. Druhou frekventovanou formou adverbialního pádu je **po + Lok**, dokladem je sedm příkladů (...*protože po příští světové válce tady nebudeme*).

V textech komentářů PD se ojediněle objevují i časová určení, která jsou vyjádřena pomocí prostého pádu, typ této formy vyjádření dokládáme v textech pouze čtyřikrát (...*je to sice pěkné, že jste se tento týden rozhodl i Vy*). Co se týče formy vyjádření, tak u adverbiale temporálně limitujícího jsme došli k podobným výsledkům jako u adverbiale časově orientujícího (31). Převažující formou vyjádření jsou adverbia (17). Konkrétním nejfrekventovanějším výrazem (5) je časové adverbium **dodnes** (...*u nás dodnes kvete nešvar obsazovat víc vlivných a výnosných úřadů jedním a týmž hodnostářem*). Dalšími doloženými adverbii jsou např. výrazy **dlouho**, **často**, **vždy**, **stále** aj., jejich frekvence

⁴ Dále bude užívána zkratka PD.

se pohybuje jen okolo jednoho či dvou dokladů. Sledujeme i několik příkladů (4) vyjádření adverbiale prostým pádem, zejména v akuzativu (...*kdo na Ukrajině už léta doopravdy vládne*).

Z uvedených zjištění vyplývá, že převažuje nevětná forma vyjádření časových určení. Větná forma vyjádření adverbiale je zastoupena 16 vedlejšími příslovečnými větami. Za základní spojku těchto vět lze považovat výraz **když**, excerpovali jsme celkem sedm dokladů (*Vyhřívání sedáky se hodí, když je kostel poloprázdný a víra vlažná*). Druhou frekventovanou formou jsou vedlejší věty uváděné složeným spojovacím výrazem **poté, co** (*Vždyť ten Váš partajní šéf Vás do eurokomise navrhl až poté, co se jeho favorit dostal do podezření z konfliktu zájmů*), vypisujeme celkem pět dokladů. V platnosti vedlejší věty časové jsme excerpovali i jeden doklad se spojkou **zatímco** (*Zatímco David Rath čeká na ortel v kauze podezření z korupce, krátí si čas úvahami, zda zažalovat sát ohledně vyšetřovací vazby a žádat odškodnění*).

Téměř shodnou frekvenci výskytu jako u časových určení zaznamenáváme u určení místa (117). Převažujícím typem jsou určení místa statická (84). Zaměříme-li se na formu vyjádření těchto určení, sledujeme zejména vysoký výskyt vyjádření adverbiale pomocí předložkového pádu, nejčastější formy jsou: **v + Lok**, **u + Gen** a **na + Lok**. Nejfrekventovanější z nich je **v + Lok**, excerpovali jsme 20 dokladů (*V politice se semafor pouští až po havárii*). Předložkový pád **u + Gen** je doložen 19 doklady. Překvapující je, že v 16 případech se jedná o spojení předložky **u** a osobního zájmena **my** (*Kdo u nás chce vydělávat, ať u nás také slušně platí*). Předložkový pád **na + Lok** je doložen ve 13 případech (...*protože na ministerstvu a v kontrolovaných fondech již nikdo nepracuje*). Z uvedených zjištění vyplývá, že forma vyjádření adverbialním pádem převažuje nad formou vyjádření adverbiale pomocí místního příslovce či zájmenného příslovce (19).

Nejfrekventovanějším adverbium (7) je výraz **tady** (...*výkonnost se tady ještě pořád posuzuje jinak u mužů a jinak u žen*) a zájmenné příslovce **kde** (...*jako informaci, jak to kde chodí*), zaznamenáváme pět dokladů.

Méně frekventovaným typem místního určení jsou adverbiale dynamická direktivní a nedirektivní. Co se týče určení místa dynamického direktivního, zaznamenáváme celkem 29 dokladů. Převažující formou vyjádření se jeví adverbialní pády, konkrétně předložka **do + Gen** (*Protože Američanům do hlavy nevidíme*), excerpovali jsme 11 dokladů.

K frekventovaným formám dále řadíme adverbialní pády s předložkou **k** + **Dat** (6) a **z** + **Gen** (3), jiné předložkové pády nevypisujeme ve vysokém počtu (...*pak se všichni rychleji a bezpečněji dostaneme k cíli*; ...*zjistíme, že z nebe nepadají pečení holubi*). Nízkou míru frekvence sledujeme u určení dynamického nedirektivního, na základě analýzy vypisujeme pouze čtyři doklady ve formě prostého pádu (...*prošel nedávno Senátem takovým tryskem, až se ekologové nestačili divit*).

Druhou nejpočetnější skupinou adverbiale jsou určení způsobová a měrová. Frekvencí výskytu převažují určení způsobová (86) nad měrovými (48), okrajově se vyskytují určení průvodních okolností (6), která taktéž zařazujeme do tohoto významového okruhu. Pokud jde o formu vyjádření způsobových určení, v analyzovaných textech převažují adverbia (69). Konkrétně se jedná např. o adverbium **přesně, důkladně, upřímně, pomalu, vážně, pilně, obstojně** aj. Z kvantitativního hlediska nelze určit jeden nejfrekventovanější výraz, protože uvedené výrazy se vyskytují se shodnou frekvencí jednoho či dvou dokladů (*Ten zatím nemá přesně definovanou agendu; ...zákon, který se pilně předělává*).

V textech zaznamenáváme 12 dokladů vyjádření způsobového určení pomocí ustrnulého pádu (*Pokud proletí podobným způsobem i sněmovnou, bude situace už doopravdy vážná*). Pouze v pěti případech je adverbiale vyjádřeno předložkovým pádem (...*nechali si s klidem obě funkce i platy*). Vedle způsobových určení vyjádřených nevětnou formou byly excerpovány tři vedlejší věty příslovečné způsobové. Ve všech případech uváděné vztažným příslovcem **jak** (*Otázka zní, jak lze odvrátit rysující se válku*).

Měrová určení (48) jsou ve sledovaných textech vyjadřována zejména adverbii (34). Ani v případě měrových určení nelze označit jeden konkrétní výraz za nejfrekventovanější. V textech se všechna adverbia s významem velkého/malého stupně opakují maximálně dvakrát, jedná se o výrazy: **tolik, dost, méně, trochu, vůbec, příliš, hodně, zcela, hojně** (...*kde si toho lidé chtějí méně nakoupit; Z exkluzivního a hojně komentovaného skandálu*) apod.

Zajímavým zjištěním jsou čtyři doklady vyjádření míry nevětným idiomatičtým vyjádřením (*Víte, kdyby to opravdu záleželo jen na kvalifikaci, osobním nasazení a vůli převzít odpovědnost, muselo by být v nejvyšších patrech moci žen jak máku*). V deseti případech jde o vyjádření konkrétní míry, a to jak ve formě prostého akuzativu (...*souvislost mezi růstem ekonomiky, či růstem HDP na jedné straně a mezi růstem životní*

úrovně **99,9 procenta** občanů), tak i předložkového pádu (...*když vývoz mezeročně vzrostl o 12,9 procenta*).

Dále jsme excerpovali pouze šest adverbiale průvodních okolností. Zaměříme-li se na formu vyjádření, jedná se o čtyři doklady adverbialního výrazu *s + Instr* (...*přišel s nápadem rozjízdit se na zelenou a zastavovat na červenou*) a dva doklady ve tvaru *bez + Gen* (...*za situace, kdy se nové elektrárny staví i bez dotací*).

Třetí nejfrekventovanější skupinou adverbiale jsou určení příčinná v širokém smyslu. Nejpočetnějším podtypem je určení příčiny v užším smyslu, konkrétně vlastní příčina. Excerpovali jsme celkem 15 nevětných vyjádření a 13 vedlejších vět příslovečných příčinných. Z výsledků vyplývá, že mírně převažují nevětná vyjádření, jež se dle odborných publikací považují až za sekundární formu vyjádření. Za nejfrekventovanější nevětnou formu vyjádření lze považovat adverbialní výrazy s nepůvodní předložkou, ve sledovaných textech se jedná konkrétně o předložku *díky + Dat* a *kvůli + Dat*. Oba výrazy se objevují shodně v pěti případech (*Kostely asi nebylo třeba vytápět díky hojné návštěvnosti*).

Zaměříme-li naši pozornost na větná vyjádření adverbiale, zejména pak na spojovací výrazy, docházíme k následujícím zjištěním. Základní spojkou doloženou šesti případy je výraz *protože* (*Protože jste žena, máte šanci získat post eurokomisařky*). Zaznamenáváme dva doklady stylistické varianty této spojky (*jelikož*), jež je považována za knižní (*Nebylo by to podle něj fér, jelikož jsme v tom nevinně*). Vedle uvedených spojek je v pěti případech vedlejší věta uvozena složeným spojovacím prostředkem, ten se skládá z odkazovacího výrazu ve větě řídicí a ze spojky *že* (*Němčina je na místě proto, že tento recept na udržení zaměstnanosti funguje*). Překvapivým zjištěním je nulový výskyt příčiny neúčinné.

Další sledovanou skupinou adverbiale spadající do okruhu příčinných určení v širokém smyslu je určení podmínky. Excerpovali jsme celkem čtyři nevětná vyjádření a 18 vedlejších vět příslovečných. Nevětná vyjádření jsou ve formě předložkového pádu *bez + Gen*, *při + Lok* a *za + Gen* (...*v letošním prvním pololetí podpora fotovoltaických elektráren mezeročně vzrostla téměř o tři miliardy za situace, kdy se nové elektrárny staví i bez dotací*). Z výsledků vyplývá, že vedlejší věty se jeví jako dominantní forma vyjádření.

V syntaktické analýze jsme se zaměřili zejména na spojovací výrazy. Za nejfrekventovanější spojovací výraz uvádějící vedlejší větu podmínkovou považujeme výraz **pokud**, dokladem je deset příkladů (**Pokud** se mu bude v řešení podnětů dařit, jeho prestiž bude růst a práce bude mít brzy nad hlavu). Druhou frekventovanou spojkou je **kdyby** často ve spojení se slovesem, excerpovali jsme celkem osm dokladů (*Tak by tomu zřejmě bylo i dnes, **kdybychom** se nestali členem NATO, kterému se Rusko hodí jako nepřítel*).

V rámci určení příčinném v širokém smyslu sledujeme určení účelu (11 + 9 vedlejších vět). Za základní vyjadřovací prostředek účelu se považují vedlejší věty. Z výsledků naší analýzy však vyplývá jistá tendence k nominalizaci těchto vět. Z hlediska formy vyjádření převažují adverbialní výrazy, dokladem je 11 příkladů. Adverbialní výrazy mají různou formu, ve sledovaných textech se nejčastěji objevují formy předložkového pádu **pro** + **Ak**, **k** + **Dat** a **na** + **Ak**, a to shodně po třech dokladech (*Někdo musí lidi **pro válku** nadchnout; ...své zaměstnance vyzval **ke stávce**; **Na vysvětlenou** Anna Šabatová říká*). Co se týče vedlejších vět účelových, excerpovali jsme celkem devět dokladů, ve všech případech jsou uvozeny spojkou **aby** (***Aby** se zjištěné nedostatky neopakovaly, připravuje ministerstvo zemědělství novou koncepci*).

Od určení vlastní příčiny odlišujeme určení důvodu. Jedná se o adverbiale, která se vyjadřují pouze ve formě vedlejších vět důvodových. Vedlejší věty tohoto typu jsou uváděny stejnými spojkami jako vedlejší věty příčinné, ale o důvodu lze mluvit pouze tehdy, nemáme-li na mysli vztah mezi jevy objektivní skutečnosti, ale způsob, jak (nějaký) člověk tento vztah chápe a podle toho se chová. Ve sledovaných textech zjišťujeme nízkou míru vedlejších vět důvodových, dokladem jsou pouze tři případy se spojovacím výrazem **protože** (*Také je ale možné, že už si žádnou okupaci připomínat nebudeme, **protože** po příští světové válce tady nebudeme*).

K méně frekventovaným adverbiale patří určení zřetele. Vypisujeme pouze pět dokladů, a to tři doklady podtypu určení zřetelově vymežovacího (***Po technické stránce** se semafor rychle vyvíjel a zdokonaloval*) a dva doklady podtypu určení zřetelově autorizujícího (*Nebylo by to **podle něj** fér*). Ojedinelý výskyt zaznamenáváme u určení prostředku, excerpovali jsme pouze dva doklady určení prostředku v užším smyslu vyjádřené pomocí vedlejší věty prostředkové, uváděné spojkou **že** a odkazovacím prostředkovým **tím** ve větě řídicí (*Poprvé jsou užitečné **tím**, že pomáhají lidem v nouzi*)

a pouze jeden doklad určení prostředku transportu ve formě adverbialního výrazu s nevlastní předložkou (...v letech 2008 až 2013 stát *prostřednictvím ministerstva zemědělství a státních fondů vynaložil půl druhé miliardy na reklamní kampaně*). Další typy adverbiale, se v analyzovaných textech nevyskytují. Pro lepší přehlednost výsledků uvádíme následující tabulku č. 4. Grafické znázornění výsledků viz příloha č. 4.

Druh adverbiale	Podtyp adverbiale	Počet jednotlivých forem vyjádření		
		Nevětná vyjádření	Větná vyjádření	Celkový počet vyjádření
1. Určení časoprostorová				
Určení času	Určení č. orientující	88	16	135
	Určení č. limitující	31		
Určení místa	Určení m. statická	84	0	117
	Určení m. dynamická direktivní	29		
	Určení m. dynamická nedirektivní	4		
2. Určení způsobová a měrová				
	Určení míry a intenzity	86	0	143
	Určení způsobu	48	3	
	Určení průvodních okolností	6	0	
3. Určení příčinná v širokém smyslu				
Příčina v užším smyslu	Určení podmínky	4	18	73
	Určení vlastní příčiny	15	13	
	Určení neúčinné příčiny	0	0	
	Určení důvodu	-	3	
	Určení účelu	11	9	
4. Určení zřetele				
	Určení z. vymežovací	3	0	5
	Určení z. srovnávací	0	0	
	Určení z. autorizující	2	0	
5. Určení prostředku v širokém smyslu				
	Určení nástroje	1	0	3
	Určení látky/materiálu	0	0	
	Určení prostředku transportu	0	0	
	Určení prostředku v užším smyslu	0	2	
	Určení měřítka	0	0	
Celkem		412	64	476

Tabulka č. 4: *Shrnutí výsledků analýzy komentářů (Plzeňský deník)*, vlastní zpracování, 2015.

3.5 Excerpovaný materiál – zprávy (Plzeňský deník)

Druhý vzorek vybraných textů z Plzeňského deníku tvoří 20 zpráv. Z uvedených textů bylo excerpováno celkem 407 nevětných adverbial a 46 vedlejších vět příslovečných.

Nejfrekventovanější skupinou adverbial jsou určení časoprostorová (242). Zaznamenáváme 146 příkladů časového určení. Více než tři čtvrtiny z celkového množství tvoří určení temporálně orientující (119). Zbývající necelou čtvrtinu dokladů představuje určení časově limitující (27). Zaměříme-li pozornost na formu vyjádření, docházíme k následujícím zjištěním. Více než polovina temporálně orientujících určení (64) je vyjádřena pomocí předložkového pádu. Ve 28 případech se jedná o předložku **v** + **Lok** (*V sobotu zdolal také K2, označovanou za nejtěžší na světě*). Ve 14 případech zaznamenáváme předložku **po** + **Lok** (*Babyka po činu utekl*). Formu přímého udání času vypisujeme ve čtyřech případech (*Podle obžaloby se událost stala 28. dubna ve Slovanské aleji*). Prostý akuzativ je doložen třemi příklady s atributem **každý**, **minulý** a **příští** (*Na jakou trasu vyjedou, se rozhodne příští rok*).

Vedle velkého množství adverbialních pádů dokládáme 45 časových adverbii a časových zájmenných příslovcí. Nejfrekventovanějšími výrazy jsou adverbia **včera** (7) a **nyní** (8). Co se týče zájmenných příslovcí, za nejfrekventovanější považujeme **kdy**, zaznamenáváme sedm příkladů (*Není to poprvé, kdy rychlíkové spoje odbaví vlaky; Seznam včera schválila vláda; Nyní vláda upravuje v seznamu nemoci takzvaných tíhových váčků mezi kostmi*).

Jak již bylo uvedeno, užší skupinu tvoří určení časově limitující. Dokládáme celkem 22 příkladů. Za dominantní formu vyjádření považujeme adverbialní pád **od** + **Gen** doložený v 11 případech (*...který byl od středy v nemocnici po mozkové mrtvici*). Dále jsme zaznamenali tři příklady vyjádření adverbial pomocí prostého pádu (*...skrýval se týden na kraji Plzně*). Časových adverbii bylo excerpováno pouze osm dokladů, objevují se výrazy **dosud**, **znovu** aj. (*Dál než do druhého kola se česká hráčka dosud ve dvouhře grandslamu nedostala*), ale žádný konkrétní výraz není doložen více než dva doklady.

Větná vyjádření časového určení nejsou zastoupena ve vysoké míře. Excerpovali jsme pouze 17 vedlejších vět příslovečných časových. Nejfrekventovanější jsou věty s odkazovacími příslovečnými výrazy **doba** a **chvíle**, ve vedlejší větě je vztažné příslovce

kdy (...*strážníci asistovali i ve chvíli, kdy muži doktorka zašívala obočí*). Tento typ vět zaznamenáváme šestkrát. V pěti případech je vedlejší věta uváděna základní časovou spojkou **když** (*Na drobnou ženu původem z Ukrajiny zaútočil loveckým nožem, když vyšla ven z bytu*). Dále vypisujeme čtyři vedlejší věty vyjadřující předčasnost pomocí složených spojovacích výrazů **poté, co** a **poté, když** (*Poté, co se do komunikace vložil záchranář, výtržník reagoval agresivně*). Následnost vyjadřují rovněž složené spojovací výrazy, dokládáme tři věty uváděné výrazem **dříve než** (*Důležitým pravidlem úspěšné směny je nevydat směnárníkovi peníze dříve, než budou předány předmluvní informace*).

Druhou skupinou adverbialie spadající do významového okruhu časoprostorových určení jsou určení místa. Vypisujeme celkem 92 příkladů. Dvě třetiny (67) dokladů tvoří určení místa statická, třetinu pak (29) určení místa dynamická direktivní. Určení místa dynamická nedirektivní nejsou v textech novinových zpráv Plzeňského deníku doložena. Nejfrekventovanější formou vyjádření místního určení statického jsou adverbialní pády. Za dominantní považujeme dvě formy, a to předložku **v** + **Lok** (26) a **na** + **Lok** (24). Tyto dvě formy vyjádření dohromady tvoří více než polovinu všech místních určení statických (...*Miloš Babyka odpyká ve vězení 16 let; Na fotografiích jsou obytné a hospodářské stavby*).

Vedle předložkových pádů jsme excerpovali 13 místních adverbii a místních zájmenných příslovcí, nejfrekventovanější (8) je zájmenné příslovce **kde** (...*na jednotce intenzivní péče, kde ke smrti pacientky došlo*). U určení místa dynamického direktivního převažuje forma vyjádření pomocí adverbialního pádu. Byla zjištěna ve 20 případech. Konkrétní formou vyjádření s vysokou frekvencí je **do** + **Gen** a **na** + **Ak** (*Teplíce postoupili do nejvyšší soutěže; ...muže společně svedli na zem*). V ostatních šesti případech je formou vyjádření adverbium. Objevují se výrazy jako **odtamtud**, **ven** aj. (*Do Charkova odtamtud včera dorazily další ostatky obětí letecké tragédie*).

Druhou nejpočetnější skupinou adverbialie jsou určení způsobová (51) a měrová (32). K tomuto významovému okruhu adverbialie přiřazujeme ještě určení průvodních okolností (12), jež se ve sledovaných novinových zprávách vyskytuje pouze ojedinele. Z uvedených výsledků si lze všimnout, že početnější skupinu tvoří určení způsobová. Převažující formou vyjádření jsou způsobová adverbia, vypisujeme 33 dokladů (**fyzicky**, **agresivně**, **dobře**, **hladce**). Při podrobnějším zkoumání jednotlivých výrazů docházíme k závěru, že žádné konkrétní adverbium nevykazuje vyšší frekvenci než dva doklady. V osmi

případech je adverbiale vyjádřeno pomocí předložkového pádu, zaznamenáváme formy *s + Instr, do + Gen* či *k + Dat* aj. (...*k osobě pana Runda se oba aktivisté vyjadřovali vždy s despektem*). Co se týče frekvence, žádnou z uvedených konkrétních forem nemůžeme považovat za dominantní. V textech sledujeme i sedm příslovečných výrazů s formou instrumentálu (*Špotáková se dostala prvním **hodem** do vedení*). Zajímavým zjištěním jsou dva doklady vyjádření způsobového určení pomocí nevětného idiomatizovaného přirovnání (*Šlo to jako po másle*).

Méně početnou skupinou jsou určení míry a intenzity (32). Za základní prostředek vyjádření považujeme adverbia, dokládáme celkem 21 příkladů. Tato adverbia vyjadřují velkou, malou či přibližnou míru (např. *trochu, velice, moc, více*). Z hlediska kvantity žádnému konkrétnímu výrazu nepřipisujeme dominantní pozici. Okrajově se vyskytují některé předložkové pády (7), jako např. *na + Ak, kolem + Gen* nebo *o + Ak* (*O čtyři méně má Slovinka Ratejová*). Ve čtyřech případech se jedná o vyjádření konkrétní míry pomocí prostého akuzativu (*Náklady přesáhly v přepočtu 200 milionů korun*).

K okruhu způsobových a měrových určení řadíme určení průvodních okolností. Jedná se o nejméně početnou skupinu z tohoto významového okruhu (12). Nejfrekventovanější formou vyjádření jsou adverbialní pády. Ve všech případech se jedná o nevětná vyjádření pomocí předložkového pádu nečastěji formou *s + Instr*, vypisujeme pět dokladů a čtyři doklady předložky *bez + Gen* (...*prohlásil s úsměvem a sebevědomým tónem; ...pokořil Plzeňák Honza Trávníček v Pákistánu bez kyslíkové masky druhou nejvyšší horu světa K2*).

Třetí nejpočetnější skupinou adverbiale jsou určení příčinná v širokém smyslu. K tomuto okruhu adverbiale řadíme určení podmínky, určení příčiny v užším smyslu, určení důvodu a určení účelu. Zaměříme-li se na frekvenci uvedených typů adverbiale, převažuje určení příčiny v užším smyslu, které zahrnuje určení vlastní příčiny (17 + 11 vedlejších vět) a určení neúčinné příčiny (3 + 2 vedlejší věty). Dle zjištěných výsledků převažují nevětné formy vyjádření adverbiale pomocí předložkových pádů. Dominantní formou vyjádření se jeví nepůvodní předložka *kvůli + Dat* (...*Assange se na ambasádě ukrývá kvůli obavám ze zadržení*), dokladem je osm příkladů. Ve třech případech je užita nepůvodní předložka *vlivem + Gen* (*Průhlednost se snížila, a to především **vlivem rozvoje sinic***). Forma *na + Ak* je doložena dvěma příklady (*Krátce před čtvrtou hodinou ranní vyjeli na žádost do Brněnské ulice*).

Vedle nepůvodních předložek jsou excerповány čtyři doklady formy primární předložky *za* + *Ak* (*Za loňskou vraždu manželky si bývalý policista Miloš Babyka odpyká ve vězení 16 let*). V nižší míře jsou zastoupeny vedlejší věty příčinné, excerповali jsme celkem 11 dokladů. Za základní spojovací prostředek považujeme příčinnou spojku *protože*, vypisujeme celkem šest dokladů (*Assangův odchod z ambasády ale nebude jednoduchý, protože budova je 24 hodin denně obestoupena britskými policisty*). V dalších pěti případech sledujeme složený spojovací výraz *proto, že* skládající se z odkazovacího výrazu ve větě řídící a ze spojky *že* (*Policii prý lhal proto, že nechtěl o psa přijít*).

Okrajově se ve sledovaných textech vyskytují určení neúčinné příčiny. Dokládáme tři příklady vyjádření pomocí adverbialního pádu s nepůvodní předložkou *navzdory* + *Dat* (*...navzdory první pomoci zraněním na místě podlehl*) a dvě vedlejší věty přípustkové se spojkou *i když* (*Policista Babyka si na manželku počkal na chodbě panelového domu v plzeňském sídlišti Lochotín, i když měl soudní zákaz se k ní přibližovat*), která se dnes užívá místo spojek typu „ačkoli“.

Od určení vlastní příčiny odlišujeme určení důvodu. Vyjadřuje se pouze vedlejšími větami důvodovými. Ve sledovaných textech jsme zaznamenali pouze tři doklady tohoto typu vedlejších vět uváděné spojkou *protože* (*Ministerstvo práce nyní přišlo s novou verzí, protože vznikají stále nové materiály a technologie, které znamenají pro zdraví člověka také nová rizika*).

Do významového okruhu příslovečných určení v širším smyslu řadíme i určení účelu (13 + 6 vedlejších vět). I v tomto případě převažují nevětné formy vyjádření. V osmi případech je určení účelu vyjádřeno pomocí adverbialního pádu s primární předložkou *k* + *Dat* (*...ke koupání ho nelze doporučit*). Poměrně častá je také forma *pro* + *Ak* (*Chráněné oblasti by se měly zpřístupnit pro šetrný turistický ruch*), vypisujeme celkem pět dokladů. Větná forma vyjádření není příliš frekventovaná, dokládáme pouze šest vedlejších vět příslovečných účelových. Ve všech případech jsou vedlejší věty účelové uváděny spojkou *aby* (*Znění memoranda nyní hejtmanství rozešle všem poslancům a vyzve je, aby pro něj hlasovali*).

V nízké míře se vyskytuje určení podmínky (1 + 5 vedlejších vět). Bylo doloženo pouze jedno nevětné vyjádření pomocí adverbialního výrazu s formou *v případě* + *Gen* (*V případě prokázání viny jí hrozí 10 až 18 let vězení*). Ani větné vyjádření není příliš frekventované, excerповali jsme pouze pět vedlejších vět podmínkových, konkrétně

tři věty uváděné výrazem **pokud** (*Pokud budou lidé nyní chtít upozornit na nedostatky a navrhnout, co by se mělo v Horní Bříze vylepšit, musí se na vedení radnice a úředníky obrátit osobně*) a dvě věty uváděné spojkou **jestliže** (*Jestliže budu hrát ještě o něco líp než dneska, nemuselo by to být úplně ztracené*).

Prostřednictvím analýzy jsme excerpovali 18 dokladů určení zřetele. Vydělujeme určení zřetelově vymezovací, zřetelově srovnávací a zřetelově autorizující. Z těchto uvedených typů dominuje zejména určení zřetelově autorizující, vypisujeme 15 dokladů s formou adverbialního výrazu **podle** + **Gen** (*Senátní návrh vychází podle Štekla z 90 procent*) a tři doklady určení zřetelově vymezovacího s nepůvodní předložkou **z hlediska** + **Gen** (*Z hlediska pracovních úrazů jsou v největším riziku kvalifikovaní dělníci*).

Nejméně početnou skupinou jsou určení prostředku v širokém smyslu. Jedná se o širší skupinu adverbiale zahrnující určení nástroje, určení látky/materiálu, určení prostředku transportu, určení prostředku v užším smyslu a určení měřítka. Ve sledovaných textech novinových zpráv sledujeme pouze pět dokladů určení nástroje vyjádřené pomocí prostého instrumentálu (*Nástupní prostory budou odděleny od oddílů pro cestující příčkou s posuvnými dveřmi*). Překvapivým zjištěním jsou dva doklady určení prostředku v užším smyslu, a to ve formě vedlejší věty prostředkové. Sledované vedlejší věty prostředkové jsou uváděny spojkou **že** a odkazovacím prostředkovým výrazem **tím** ve větě řídicí (*Muž se u soudu hájil tím, že chtěl spáchat sebevraždu*).

Zajímavým zjištěním je doklad dvou adverbiale původu označující východisko pro vznik nové skutečnosti. Formou vyjádření je v obou případech předložkový **pád z** + **Gen** (*Ze dřeva se vyráběly různé předměty*). Pro přehlednější prezentaci zjištěných výsledků uvádíme tabulku č. 5. Grafické znázornění výsledků viz příloha č. 5.

Druh adverbiale	Podtyp adverbiale	Počet jednotlivých forem vyjádření		
		Nevětná vyjádření	Větná vyjádření	Celkový počet vyjádření
1. Určení časoprostorová				
Určení času	Určení č. orientující	119	17	163
	Určení č. limitující	27		
Určení místa	Určení m. statická	67	0	102
	Určení m. dynamická direktivní	29		
	Určení m. dynamická nedirektivní	6		
2. Určení způsobová a měrová				
	Určení míry a intenzity	32	0	101
	Určení způsobu	57	0	
	Určení průvodních okolností	12	0	
3. Určení příčinná v širokém smyslu				
Příčina v užším smyslu	Určení podmínky	1	5	61
	Určení vlastní příčiny	17	11	
	Určení neúčinné příčiny	3	2	
	Určení důvodu	-	3	
	Určení účelu	13	6	
4. Určení zřetele				
	Určení z. vymežovací	3	0	18
	Určení z. srovnávací	0	0	
	Určení z. autorizující	15	0	
5. Určení prostředku v širokém smyslu				
	Určení nástroje	4	0	6
	Určení látky/materiálu	0	0	
	Určení prostředku transportu	0	0	
	Určení prostředku v užším smyslu	0	2	
	Určení měřítka	0	0	
6. Určení původu				
		2	0	2
Celkem		407	46	453

Tabulka č. 5: *Shrnutí výsledků analýzy zpráv (Plzeňský deník), vlastní zpracování, 2015.*

4 Srovnání textů

V následující části práce se zaměřujeme na srovnání zjištěných výsledků ze dvou úhlů pohledu. Nejprve porovnáme shodné útvary (tj. komentáře/zprávy z Plzeňského deníku s komentáři/zprávami z Hospodářských novin), a poté porovnáme texty napříč funkčními styly (tj. zprávy/komentáře z Plzeňského deníku s komentáři/zprávami z Hospodářských novin).

4.1 Srovnání – komentáře (Hospodářské noviny a Plzeňský deník)

V porovnání komentářů z HN s komentáři z PD jsme došli k následujícím zjištěním. Z PD jsme excerpovali celkem 476 dokladů adverbiale, z toho je 412 nevětných forem a 64 vedlejších vět příslovečných, což činí průměrně⁵ na jeden komentář 21 nevětných adverbiale a pouze tři vedlejší věty příslovečné. V HN jsme zaznamenali celkem 457 dokladů adverbiale, z toho 406 nevětných forem a 51 vedlejších vět příslovečných. Průměrně tedy připadá na jeden komentář 20 nevětných adverbiale a tři vedlejší věty příslovečné.

Z uvedených výsledků lze vidět, že po stránce kvantitativní se komentáře zmíněných deníků nijak výrazně neliší. Rozdíl v kvantitě mezi sledovanými texty zaznamenáváme pouze ve frekvenci příčinných určení v širokém smyslu. Z PD jsme excerpovali celkem 73 určení (větných a nevětných) v širokém smyslu, což je o 34 určení více než v HN. K odchylkám dochází i u určení způsobových a měrových. Zatímco v HN je frekvence určení míry a intenzity (77) s frekvencí způsobových určení (74) téměř shodná, v PD dominují určení míry a intenzity (86) nad způsobovými určeními (48). Nepatrné rozdíly ve frekvenci výskytu zaznamenáváme u určení zřetele. V PD vypisujeme pouze pět dokladů, v HN o deset více. U ostatních typů adverbiale nezaznamenáváme velké rozdíly ve frekvenci určení.

Dominantní postavení zaujímají v obou denících určení časoprostorová. Co se týče formy vyjádření, opět shodně v obou denících převládají časová příslovce a časová zájmenná příslovce. V HN jsou nejfrekventovanějšími výrazy *ted'* a *nyní*, v PD je to výraz

⁵ Zaokrouhlováno dle matematických pravidel.

dnes. V obou denících převládá vztažné časové příslovce *kdy*. Vedle uvedených výrazů jsou časová určení vyjadřována pomocí adverbálních pádů. V PD i HN převažuje forma vlastní předložky *v* + *Lok*. Za okrajovou formu vyjádření považujeme prostý pád, a to jak v HN, tak v PD. Více odlišností bylo nalezeno u určení časově limitujícího. V HN jsou převládající formou vyjádření adverbální pády *od* + *Gen* a *do* + *Gen*, naopak v PD dominuje forma vyjádření pomocí časového adverbia, konkrétně výraz *dodnes*.

K velké shodě forem vyjádření dochází i u místních určení. Převládají zde adverbální pády, u určení statického zejména adverbální pády *v* + *Lok* a *na* + *Ak*, u určení dynamického direktivního pak forma *do* + *Gen* a *na* + *Ak*. V obou denících sledujeme nízkou míru určení dynamického nedirektivního.

Druhým frekventovaným typem adverbiale jsou určení způsobová a měrová. Způsobová určení jsou v obou denících vyjadřována převážně způsobovými adverbii či prostým instrumentálem. Taktéž určení míry a intenzity jsou shodně ve většině případů vyjadřována pomocí adverbii. Vyjádření určení způsobu pomocí vedlejší věty příslovečné bylo doloženo v HN čtyřmi doklady, a to s odkazovacím výrazem *tak* ve větě řídicí a vztažným příslovcem *jak*, nebo spojkou *aby* ve větě vedlejší. Z PD vypisujeme tři doklady vedlejší věty způsobové uváděné vztažným příslovcem *jak*. Vyjádření míry a intenzity pomocí vedlejších vět je doloženo pouze v HN. Excerptovali jsme dvě věty příslovečné měrové uváděné spojkou *aby* s významem účinku a jednu větu příslovečnou měrovou srovnávací.

Další sledovanou skupinou jsou určení příčinná v širokém smyslu. Právě zde sledujeme největší rozdíl ve frekvenci jednotlivých podtypů tohoto významového okruhu. Z HN vypisujeme pouze osm nevětných určení a 31 vedlejších vět příslovečných. V PD sledujeme 30 nevětných určení a 40 vedlejších vět příslovečných. Z uvedených výsledků vyplývá jistá tendenci k nominalizaci vedlejších vět. V obou denících se jeví jako nejfrekventovanější typ z tohoto významového okruhu určení vlastní příčiny. Sledujeme však odlišný způsob formy vyjádření. V PD převažuje nevětný způsob vyjádření pomocí adverbálních výrazů s nepůvodní předložkou *díky* + *Dat* a *kvůli* + *Dat*, naopak v HN větná forma vyjádření se spojovacími výrazy *protože* a *proto, že*.

Co se týče vyjádření určení podmínky, docházíme k zajímavému zjištění, a to, že v obou denících zaujímají dominantní postavení vedlejší věty podmínkové uváděné spojkou *pokud*. Ke shodným rysům obou deníků řadíme nízký výskyt určení neúčinné

příčiny a určení důvodu. Naopak k rozdílným výsledkům dochází u určení účelu. V HN jsme zaznamenali pouze pět dokladů, v PD čtyřikrát tolik, tedy 20. Převažující formou vyjádření jsou adverbialní výrazy. U dalších typů adverbiale neshledáváme výrazné odchylky ve frekvenci a formě vyjádření srovnávaných deníků.

4.2 Srovnání – zprávy (Hospodářské noviny a Plzeňský deník)

Z uvedených dílčích výsledků analýzy v předcházející kapitole zaznamenáváme velké množství shodných rysů mezi zprávami excerpovanými z HN a z PD. Nápadným rysem obou analyzovaných deníků je výrazná shoda ve frekvenci jednotlivých typů adverbiale. Na jednu novinovou zprávu z HN i PD připadá průměrně 20 nevětných určení a dvě vedlejší věty příslovečné. Po stránce kvantitativní zaznamenáváme v podstatě pouze jeden významný odlišný rys, a to v rámci významového okruhu způsobových a měrových určení. V HN dominují určení míry a intenzity (66) nad způsobovými určeními (31), v PD je tomu naopak, způsobových určení (57) zaznamenáváme téměř dvakrát více než měrových určení (32).

Zaměříme-li se na formu vyjádření jednotlivých příslovečných určení, docházíme k následujícím zjištěním. V PD i HN jsou nejfrekventovanější skupinou určení časoprostorová, i zde nacházíme řadu shodných rysů mezi analyzovanými texty. Za nejfrekventovanější formu vedlejší věty příslovečné časové považujeme v PD i HN věty s odkazovacím výrazem ve větě hlavní (*doba, chvíle* apod.) a vztažným příslovcem *kdy* ve větě vedlejší. V rámci určení časově orientujícího pokládáme v obou sledovaných denících za základní formu vyjádření předložkový pád *v + Lok*. Vedle toho se nám dostává zajímavého zjištění, v obou denících jsou nejfrekventovanějšími adverbii a zájmennými příslovci výrazy *včera, nyní a kdy*.

Základní formou určení časově limitujícího je opět shodně v obou denících adverbialní pád *od + Gen*. Zároveň je v obou denících patrná nízká frekvence časových adverbii a časových zájmenných příslovci. Shodné rysy sledujeme také u místních určení. Nejfrekventovanější formou určení místa statického je adverbialní pád *v + Lok* a *na + Lok*, u určení místa dynamického direktivního převládá forma adverbialního pádu *na + Ak* a *do + Gen*. Určení dynamická nedirektivní nejsou v textech hojně zastoupena.

Druhou nejfrekventovanější skupinou adverbiale jsou v obou denících určení způsobová a měrová. V PD převládají měrová adverbia, okrajově se vyskytují adverbialní

pády, v HN je tomu naopak. Převládající formou vyjádření je zde předložkový pád s primární předložkou *o*, naproti tomu měrových adverbii zaznamenáváme nízký počet. Co se týče způsobových určení, v obou denících dochází ke shodě nejfrekventovanější formy vyjádření, a to pomocí způsobového adverbia.

Další sledovanou skupinou adverbiale jsou určení příčinná v širokém smyslu. Za nejčastěji se vyskytující podtyp adverbiale považujeme určení vlastní příčiny. V obou denících opět shledáváme společné rysy, a to zejména vysokou frekvenci výskytu nevětných příčinných určení. Jako dominantní forma vyjádření se jeví nevlastní předložky *díky* a *kvůli*. Naopak k odlišnostem dochází u větných forem vyjádření. V PD dominuje spojovací výraz *protože* a *proto, že*. V HN převládají složené spojovací výrazy skládající se z odkazovacího výrazu ve větě řídící a ze spojky *že*. Shodné rysy nacházíme i ve vyjádření neúčinné příčiny. Nevětně je tento typ adverbiale v obou denících nejčastěji vyjádřen pomocí nepůvodní předložky *navzdory* + *Dat.* Rozdílný rys shledáváme u určení účelu. V PD převažují nevětná vyjádření určení účelu, v HN naopak převládají větné formy vyjádření. V ostatních podtypech určení příčiny v širším smyslu nezaznamenáváme významné odlišnosti.

K zajímavým výsledkům docházíme u určení zřetele. V HN považujeme za charakteristický rys vysoký výskyt určení zřetelově autorizujícího s frekvencí 23 dokladů. V PD je frekvence těchto určení o něco nižší (15). V ostatních typech adverbiale nesledujeme významné shodné, či odlišné rysy mezi zkoumanými deníky.

4.3 Srovnání – komentáře (Hospodářské noviny) a zprávy (Plzeňský deník)

Jedním z cílů práce je porovnat dva publicistické žánry, a to konkrétně žánr analytický s žánrem zpravodajským. Za tímto účelem porovnáme výsledky analýzy komentářů z HN s výsledky analýzy novinových zpráv z PD. Z výše uvedených dílčích výsledků vyplývá, že po stránce kvantitativní se zkoumané texty liší v pouze nízké míře. V obou srovnávaných žánrech připadá na jeden text 20 nevětných adverbiale, větná forma adverbiale není ani v jednom z uvedených deníků příliš frekventovaná. Průměrně na jeden komentář připadají tři vedlejší věty příslovečné, na novinovou zprávu pouze dva.

Jednotlivé typy adverbiale se v obou porovnávaných žánrech vyskytují v následujícím pořadí: 1. časoprostorová určení, 2. určení způsobová a měrová, 3. určení příčinná v širokém smyslu, 4. určení zřetele, 5. určení prostředku v širokém smyslu,

6. určení původu. Ačkoli v celkovém součtu dochází ke shodě frekvence jednotlivých určení, je nutno podotknout, že v komentářích HN jsme excerpovali větší množství způsobových a měrových určení (163) než v PD (101) a naopak ve zprávách PD sledujeme vyšší frekvenci určení příčinných v širokém smyslu (61) než v komentářích HN (39).

Výraznější rozdíly mezi porovnávanými žánry sledujeme ve formě vyjádření jednotlivých typů adverbiale. V komentářích HN jsou nejčastějším způsobem vyjádření příslovečného určení času adverbia, kdežto ve zprávách PD jsou to předložkové pády. Zajímavým zjištěním je vysoký výskyt časového adverbia *nyní*, a to jak v komentářích, tak v novinových zprávách. Za shodný rys porovnávaných textů považujeme formu vedlejší věty časové s odkazovacími příslovečnými výrazy *doba* a *chvíle*. Dalším shodným rysem sledovaných komunikátů jsou nejfrekventovanější formy vyjádření místního určení pomocí předložkových pádů *v* + *Lok* a *na* + *Lok*.

Z dílčích výsledků analýzy způsobových a měrových určení nezaznamenáváme velkou míru odlišnosti. Nejčastěji jsou vyjadřována pomocí způsobových a měrových adverbíí.

K rozdílným výsledkům docházíme zejména v rámci sledované skupiny příčinných určení v širokém smyslu. V komentářích HN zaznamenáváme dvakrát vyšší frekvenci vedlejších vět podmínkových než ve zprávách PD. Zaměříme-li se na spojovací výraz, jako dominantní se v obou sledovaných útvarech jeví výraz *pokud*.

K výrazným odchylkám dochází u určení vlastní příčiny. Ve zprávách PD zaznamenáváme vysokou míru nevětných určení vlastní příčiny s nepůvodní předložkou *kvůli* + *Dat*. Pokud jde o větné formy vyjádření, docházíme naopak ke zjištění shody nejfrekventovanějších spojovacích výrazů *protože* a *proto, že*. V obou typech textů se pouze okrajově vyskytují určení neúčinné příčiny a určení důvodu.

Nápadnější rozdíly sledujeme u určení účelu, které v komentářích HN není příliš frekventované (5), kdežto ve zprávách PD jsme excerpovali 13 nevětných forem určení účelu a šest vedlejších vět účelových. Dominantní nevětnou formou vyjádření se jeví adverbialní pád s primární předložkou *k* + *Dat*.

Další sledovanou skupinou adverbiale jsou určení zřetele. Excerpovali jsme 18 dokladů v PD a 15 dokladů v HN. Při podrobnějším vymezení zřetelových určení docházíme ke zjištění, že v PD dominují určení zřetelově autorizující (15) s formou

adverbiálního pádu *podle* + *Gen*, který označuje původce tvrzení. Ve druhém typu sledovaných textů převládají určení zřetelově vymežovací vyjádřené adverbium na *-ě* nebo *-y*. U ostatních typů adverbiale nezaznamenáváme výraznější rozdíly jak ve formě vyjádření, tak v jejich frekvenci.

4.4 Srovnání – zprávy (Hospodářské noviny) a komentáře (Plzeňský deník)

Na základě výsledků dílčích analýz 20 novinových zpráv z HN a 20 komentářů z PD docházíme k následujícímu zjištění. Z hlediska frekvence jednotlivých druhů určení se porovnávané komunikáty v konečných součtech příliš neliší. Průměrně na jednu novinovou zprávu HN připadá 20 větých forem adverbiale a dvě věty vedlejší příslovečné a na jeden komentář PD připadá 21 nevětých forem adverbiale a tři vedlejší věty příslovečné.

Výraznější rozdíl z hlediska kvantity spatřujeme u určení způsobových a měrových. Z komentářů PD jsme excerpovali celkem 143 dokladů, v komentářích HN pouze 103 dokladů. Další kvantitativní rozdíl v porovnávaných textech sledujeme u určení zřetele. V komentářích PD tento typ adverbiale považujeme spíše za okrajový, zaznamenáváme pouze pět dokladů. Kdežto z novinových zpráv HN vypisujeme 29 dokladů. Převládajícím typem jsou určení zřetelově autorizující ve formě *podle* + *Gen*.

V obou analyzovaných komunikátech se jako nejfrekventovanější významový okruh jeví určení časoprostorová. Porovnávané texty se liší zejména ve formách vyjádření adverbiale. V novinových zprávách HN je určení temporálně orientující vyjadřováno ve stejné míře adverbii i adverbialním pádem. V komentářích PD pokládáme za nejčastější způsob formy vyjádření časová příslovce a časová zájmenná příslovce. Zajímavé zjištění přináší pohled na konkrétní excerpovaná adverbialia, nejfrekventovanějším výrazem v komentářích PD je časové adverbium *dnes*, naproti tomu v novinových zprávách HN je to výraz *včera*.

Určení místa statická se v obou sledovaných komunikátech vyjadřují nejčastěji pomocí předložkového pádu *v* + *Lok*. Určení místa dynamická direktivní se v komentářích PD vyjadřují nejčastěji předložkovým pádem *do* + *Gen*, ve zprávách HN předložkovým pádem *na* + *Ak*.

Za druhou nejfrekventovanější skupinu adverbiale pokládáme určení způsobová a měrová. Měrová určení jsou v novinových zprávách vyjadřována zejména předložkovým

pádem s primární předložkou *o*, kdežto adverbia měrová se jeví až jako sekundární prostředek vyjádření. V komentářích PD se naopak za primární formu vyjádření považují měrová adverbia. Větný způsob vyjádření míry v textech nezaznamenáváme. Nejčastějším způsobem vyjádření určení způsobu jsou v obou denících způsobová adverbia. Zaměříme-li se na větnou formu vyjádření, docházíme ke zjištění pouze tří vět vedlejších způsobových v komentářích PD.

Dalším sledovaným kritériem jsou určení příčinná v širokém smyslu. Nejpočetnější skupinou se jeví určení vlastní příčiny. Překvapivým zjištěním je poměrně vysoký výskyt nevětných forem vyjádření pomocí předložkových pádů *díky* a *kvůli*, a to v obou sledovaných útvarech. Pokud jde o větnou formu, nejfrekventovanějším spojovacím prostředkem je v novinových zprávách HN složený spojovací prostředek s odkazovacím výrazem ve větě řídící a spojkou *že*. Naproti tomu v komentářích PD je nejfrekventovanějším výrazem spojka *protože*. Za zajímavé zjištění pokládáme nulovou frekvenci výskytu určení neúčinné příčiny v komentářích PD, ve druhém sledovaném deníku zaznamenáváme 11 dokladů tohoto typu určení. Dalším rozdílným výsledkem je nulový výskyt určení důvodu ve zprávách HN, naopak v PD vypisujeme tři vedlejší věty důvodové.

Mezi příčinná určení řadíme i adverbiale účelu. V HN sledujeme celkem 13 dokladů, v PD 20 dokladů. Za překvapivé zjištění považujeme převažující nevětnou formu vyjádření v komentářích PD pomocí adverbialního pádu (11). Co se týče vedlejších vět účelových, v obou porovnávaných komunikátech dominuje spojovací výraz *aby*. U ostatních typů adverbiale nedochází k významným odchylkám jak z hlediska frekvence, tak ani z hlediska jejich formy vyjádření.

4.5 Srovnání všech analyzovaných textů

V neposlední řadě se zaměříme na celkové srovnání výsledků analýzy s cílem přiblížit frekvenci a formy vyjadřování příslovečných určení v současné publicistice. Těžiště práce tvoří 80 textů, ze kterých jsme excerpovali celkem 1 832 adverbiale (větných i nevětných). Prvním základním poznatkem je nízká míra frekvence větného vyjádření adverbiale. Z celkového součtu všech typů příslovečných určení tvoří větné formy přibližně 11 %, přesněji je to 202 vedlejších vět příslovečných. V žádném ze sledovaných souborů textů nedochází k výrazným odchylkám ve frekvenci větných a nevětných forem

vyjádření, z tohoto důvodu považujeme za obecný rys všech zkoumaných textů nízkou míru frekvence vyjádření adverbiale vedlejší větou.

Určení časoprostorová lze považovat ve všech čtyřech souborech textů za nejfrekventovanější typ adverbiale. Na základě shromážděných dokladů jednotlivých podtypů časových určení pokládáme za převažující formu vyjádření určení časově orientujícího časová adverbialia, časová zájmenná příslovce a adverbiální výrazy. Konkrétně se jedná o výrazy *ted'* a *nyní* (komentáře HN), *dnes* (komentáře PD), *včera* a *nyní* (zprávy HN i PD). Jako společný jmenovatel všech zkoumaných textů se jeví vysoká frekvence vztažného příslovce *kdy* a adverbiálního pádu *v* + *Lok*. Určení časově limitující jsou nejčastěji vyjádřena adverbiálním pádem *od* + *Gen* a časovými adverbii. Z výsledků analýzy lze vidět, že větší míru větného vyjádření určení času sledujeme v textech PD.

Velmi frekventovaným jevem vyskytujícím se ve všech sledovaných souborech textů jsou vedlejší věty uvozené vztažným příslovcem *kdy* a odkazovacím výrazem (*doba*, *chvíle* apod.) ve větě řídicí. Tyto věty jsou v některých publikacích chápány z formálního hlediska jako přívlastkové k substantivům *doba* a *chvíle*, v jiných publikacích je autoři vnímají jako odkazovací výrazy (Šmilauer 1969, s. 276). V našem výzkumu tento typ vět řadíme k vedlejším větám časovým.

Za další společný rys všech textů považujeme shodu forem vyjádření určení místa statického a dynamického. Konkrétně se jedná o adverbiální pády *v* + *Lok* a *na* + *Ak*, u určení dynamického direktivního pak předložky *do* + *Gen* a *na* + *Ak* a zároveň ve všech analyzovaných textech sledujeme nízký výskyt určení místa dynamického nedirektivního. Zajímavým zjištěním je absence vedlejších vět místních, které sledujeme pouze v komentářích HN, a to v omezené míře osmi dokladů. Tyto vedlejší věty místní jsou uváděny vztažnými příslovci *kde*, *kam*, *odkud*, *kudy*, ve větě hlavní se užívá odkazovací *tam*.

Určení způsobová a měrová jsou v novinových zprávách obou deníků vyjadřována zejména nevětnými formami, a to adverbii. Z důvodu existence širokého rejstříku měrových a způsobových adverbií nelze uvést konkrétní nejfrekventovanější výrazy. Vedlejší věty způsobové jsou excerpovány pouze z komentářů obou sledovaných deníků, kdežto měrové vedlejší věty vypisujeme pouze z komentářů HN.

Nejvíce odlišných rysů shledáváme u určení příčinných v širokém smyslu. Dle odborných publikací mají primárně podobu propozice vyjadřované vedlejší větou, a to z toho důvodu, že prakticky neexistují žádná primární příčinná adverbia (Grepl a Karlík 1998, s. 291). Na základě tohoto zjištění jsme předpokládali, že základní formou vyjádření kauzálních vztahů jsou vedlejší věty příslovečné příčinné (podmínkové, přípustkové, důvodové, účelové aj.). Výsledky dílčích analýz však dokládají vysokou míru frekvence nevětných vyjádření kauzálních vztahů, která chápeme jako výsledek náhrady vedlejší věty (*Nezapomeňte, že **snížením** daní byste dosáhli stejného výsledku // tím, že snížíte daně*).

Tendenci k nominalizaci větných vyjádření kauzálních vztahů sledujeme zejména v textech PD. Excerptovali jsme celkem 64 nevětných forem vyjádření a 70 vedlejších vět příslovečných. Naopak v textech HN se tato tendence prosazuje v nižší míře, důkazem je 32 nevětných forem vyjádření a 63 vedlejších vět příčinných (v širokém smyslu).

Společným rysem všech textů se jeví dominantní postavení určení vlastní příčiny mezi ostatními kauzálními vztahy. Nejfrekventovanějším nevětným výrazem jsou nepůvodní předložky *díky + Dat* a *kvůli + Dat*, u větných vyjádření to jsou spojovací výrazy *proto* a *proto, že*. Od vlastní příčiny je zapotřebí odlišovat určení důvodu. Vyjadřuje se pouze vedlejšími větami, které jsou uvozeny stejnými spojovacími prostředky jako věty příčinné. Z výsledků analýzy vyplývá, že tento typ adverbiale není v textech příliš zastoupen.

Do významového okruhu příčinných určení v širokém smyslu se řadí určení podmínky. Vypisujeme celkem 27 vedlejších vět uváděných spojovacím výrazem *pokud*, 12 vedlejších vět uváděných spojkou *kdyby* a pouze dvě věty uváděné spojkou *jestliže*. Z uvedených výsledků vyplývá, že autoři textů pro vyjádření podmínky preferují spojovací výraz *pokud* namísto užití spojovacího výrazu *jestliže* aj.

Méně frekventovaným kauzálním vztahem se jeví určení neúčinné příčiny. Celkem bylo excerptováno pouze devět nevětných forem vyjádření a deset vedlejších vět s významem neúčinné příčiny. Nejčastěji se užívá výrazů *navzdory*, *přestože* a *i když*.

Zvláštní pozici má mezi příčinnými určeními adverbiale účelu, neboť označuje zamýšlený výsledek (cíl), přičemž není řečeno, zda tohoto cíle bylo dosaženo. Primárně se vyjadřuje vedlejší větou účelovou. Z důvodu opakující se tendence k nominalizaci

vedlejších vět příslovečných tento předpoklad není potvrzen. Excerptovali jsme celkem 34 nevětných forem vyjádření a 24 vedlejších vět účelových. Převládající formou vyjádření jsou adverbialní pády *pro + Ak*, *na + Ak* a *k + Ak*, u vedlejších vět spojovací výraz *aby*.

Významným rysem textů novinových zpráv je poměrně vysoký výskyt určení zřetelově autorizujícího. Excerptovali jsme celkem 38 dokladů tohoto typu určení ve formě předložkového pádu *podle + Gen*. V komentářích zaznamenáváme pouze šest dokladů. Tento znatelný rozdíl po stránce kvantitativní připisujeme rozdílnému charakteru textů. V komentářích autoři sdělují své názory a stanoviska a ve většině případů se neodvolávají na autory jiných tvrzení.

Nejméně se vyskytujícím typem adverbiale hodnotíme určení původu. Ze všech analyzovaných textů vypisujeme pouze tři doklady. Nulový výskyt adverbiale zaznamenáváme ve všech analyzovaných textech u určení původce, určení očekávaných, ale nenastalých okolností, určení zamlžených okolností a určení irelevantních okolností. Pro lepší orientaci ve výsledcích analýzy uvádíme tabulku s celkovými počty příslovečných určení.

Název deníku	Slohový útvar	Počet jednotlivých forem vyjádření		
		Nevětná vyjádření	Větná vyjádření	Celkový počet vyjádření
Hospodářské noviny	komentář	406	51	457
Plzeňský deník	komentář	412	64	476
Hospodářské noviny	zpráva	405	41	446
Plzeňský deník	zpráva	407	46	453
Celkem		1832	202	1630

Tabulka č. 6: *Celkové výsledky analýzy sledovaných textů*, vlastní zpracování, 2015.

5 Závěr

Těžištěm práce zabývající se formou a frekvencí příslovečného určení v současné publicistice jsou výsledky provedené syntaktické analýzy novinových textů, které mají charakter analytické a zpravodajské publicistiky. Podkladem pro tuto analýzu se stalo 40 textů z Plzeňského deníku a 40 textů z Hospodářských novin nahodile sebraných během období od srpna do října roku 2014. Prostřednictvím analýzy jsme z textů excerpovali celkem 1 832 adverbialie (větných i nevětných forem), která jsme se pokusili systematickým způsobem utřídit a popsat.

Cílem diplomové práce bylo zjistit, který typ adverbialie je ve sledovaných textech nejfrekventovanější a který naopak nejméně frekventovaný, a pokusit se je charakterizovat z hlediska jejich formy vyjádření. Zaměříme-li se nejprve na frekvenci jednotlivých typů příslovečných určení, dojdeme k závěru, že nejfrekventovanějším typem adverbialie jsou ve všech sledovaných textech určení časoprostorová s mírně převyšující frekvencí časových určení nad určeními místními. Jako dominantní forma vyjádření se jeví časová adverbia a předložkové pády. Na druhé straně nejméně frekventovaným typem příslovečného určení jsou ve všech analyzovaných textech (opomeneme-li typy adverbialie, u kterých byla zjištěna nulová frekvence výskytu) určení původu ve formě předložkového pádu.

Obecným rysem všech sledovaných souborů textů je velmi nízká frekvence (11 %) vedlejších vět příslovečných. Nejpočetnějším typem jsou sice vedlejší věty příčinné povahy, nicméně i zde docházíme ke zjištění vysoké míry nominalizace, zejména pak v textech z Plzeňského deníku. Z toho bylo excerpováno celkem 64 nevětných forem a 70 vedlejších vět příslovečných. Tendence k nominalizaci se projevuje v textech ve vysoké míře i přesto, že v podstatě neexistují žádná adverbia, která by sloužila výlučně k vyjádření podmínky, příčiny, účelu apod. Na základě výsledků analýzy považujeme za dominantní vyjádření vlastní příčiny adverbialní pády s nepůvodními předložkami *díky* + *Dat* a *kvůli* + *Dat*. Za specifickou shledáváme zvláště sekundární předložku *díky*, jež signalizuje kladný přístup autora k předávanému sdělení. Užití této předložky v souvislosti s negativní skutečností nebylo v analyzovaných textech zaznamenáno.

Překvapivým zjištěním je vysoká frekvence výskytu spojovacího výrazu *pokud*. Zaznamenáváme celkem 27 vedlejších vět podmínkových (ze všech analyzovaných textů)

uváděných tímto spojovacím výrazem. Ve srovnání se spojovacími výrazy *kdyby* (12) a *jestliže* (2) lze tento výraz považovat za vysoce frekventovaný spojovací prostředek vedlejších vět podmínkových v textech současného publicistického stylu, a to jak analytického, tak zpravodajského. Naopak v žádném ze sledovaných textů nezaznamenáváme určení podmínky vyjádřené pomocí infinitivu.

Charakteristickým rysem zpráv z obou sledovaných deníků je vysoká míra určení zřetelově autorizujícího. Z analyzovaných zpráv jsme excerpovali celkem 38 dokladů tohoto typu určení ve formě předložkového pádu *podle* + *Gen.* Výsledek ukazuje, že autoři novinových zpráv se velmi často odvolávají na původce tvrzení (názoru, soudu apod.), a tím se vzdávají odpovědnosti za jeho platnost. Naopak ve druhém typu zkoumaných textů zaznamenáváme pouze šest dokladů určení zřetelově autorizujícího. Důvod rozdílu ve frekvenci tohoto typu určení shledáváme zejména v charakteru textů sledovaných útvarů. Jak již bylo uvedeno, autoři v komentářích vyjadřují své názory a stanoviska k určité události, jevu nebo problému. Z tohoto důvodu se nízká míra zřetelově autorizujícího určení v textech komentářů jeví jako žádoucí.

Z uvedených výsledků vyplývá, že analyzované texty se po stránce kvantitativní liší pouze v nízké míře. Určité odlišnosti útvarů a dílčích funkčních stylů zaznamenáváme spíše ve formách vyjádření jednotlivých typů adverbial, jež byly zevrubně popsány v příslušných kapitolách diplomové práce.

Resumé

The present Master's thesis deals with the frequency and the form of adverbials in the current journalism. Core of the thesis are the results carried out of the syntactic analysis based on newspaper articles. Subject to this analysis were 40 texts extracted from „Hospodářské noviny“ newspaper and 40 texts from „Plzeňský deník“ newspaper. The articles were randomly selected within the period from August to October 2014. The research was focused on texts of analytical journalism style and of news style; it concerns namely comment and a piece of news.

This thesis is divided into three parts. The first part denominated Theoretical ground is dedicated to a clarification of the main journalism terminology, definition of journalism style and its particular adverbials. The other two parts are rather of practical character. They deal with explanations of the results obtained from the syntactic analysis. Throughout the text analysis, we have collected 1 832 adverbials (in the form of sentence and non-sentence) which we attempted to classify in a systematic way and to describe them.

The main objective of the present thesis was firstly to find out the adverbial which is the most frequent in the excerpted articles and in contrary which one is the less frequent, and secondly to define them according to their form. As the most frequent adverbial in all of the texts are considered spatio-temporal adverbials, mainly adverbs and prepositional cases. On the other hand, the less frequent adverbial is the denomination of the origin in the form of prepositional case. The particular discrepancies of the structure and functional styles are observed rather in the form of specific adverbial expressions which were thoroughly described in the respective chapters of this thesis.

Použitá literatura a zdroje

- BEČKA, J.: *Česká stylistika*. Praha: Academia. 1992. 467 s. ISBN 80-200-0020-8
- BEČKA, J.: *Jazyk a styl novin*. Praha: Novinář. 1973. 216 s.
- ČECHOVÁ, M. a kol.: *Současná česká stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. 2008. 342 s. ISBN 80-86642-00-3
- ČERVENÁ, V. a kol.: *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. Praha: Academia, 2010. 647 s. ISBN 978-80-200-1347-7
- DANEŠ, F., HLAVSA, Z., GREPL, M. a kol.: *Mluvnice češtiny. Díl 3., Skladba*. Praha: Academia, 1987. 746 s.
- DANEŠ, F.: *Kapitoly z praktické stylistiky*. Praha: Orbis. 1979. 119 s.
- GREPL, M., KARLÍK, P.: *Skladba češtiny*. Olomouc: Votobia. 1998. 503 s. ISBN 80-7198-281-4
- GREPL, M. a kol.: *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. 799 s. ISBN 978-80-7106-980-5.
- HAVRÁNEK, B.: *Úkoly spisovného jazyka a jeho kultura*. In: *Spisovná čeština a jazyková kultura*. Praha 1932, s. 32–84.
- HAVRÁNEK, B., JEDLIČKA, A.: *Česká mluvnice*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. 568 s.
- HUBÁČEK, J. a kol.: *Čeština pro učitele*. Český Těšín: Vade mecum Bohemiae, 2010. 375 s. ISBN 978-80-86041-37-7
- CHLOUPEK, J. a kol.: *Stylistika češtiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 1991. 294 s. ISBN 80-04-23302-3
- OSVALDOVÁ, B.: *Encyklopedie praktické žurnalistiky*. Praha: Libri. 1999. 255 s. ISBN 80-85983-76-1

PANEVOVÁ, J. a kol.: *Mluvnice současné češtiny. 2, Syntax češtiny na základě anotovaného korpusu*. Praha: Karolinum. 2014. 291 s. ISBN 978-80-246-2497-6

PILÁTOVÁ, J.: *Krátká zpráva v současné ruské a české publicistice: jazyk a text*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. 163 s. ISBN 978-80-244-2278-7

SRPOVÁ, H.: *K aktualizaci a automatizaci v současné psané publicistice*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1998. 168 s. ISBN 80-7042-490-7

ŠMILAUER, V.: *Novočeská skladba*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1969. 574 s.

ŠTORKÁN, K.: *Úvod do teorie publicistických žánrů*. Díl 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978. 166 s.

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Shrnutí forem vyjadřování adverbialie	20
Tabulka č. 2: Shrnutí výsledků analýzy komentářů (Hospodářské noviny).....	30
Tabulka č. 3: Shrnutí výsledků analýzy zpráv (Hospodářské noviny)	37
Tabulka č. 4: Shrnutí výsledků analýzy komentářů (Plzeňský deník)	43
Tabulka č. 5: Shrnutí výsledků analýzy zpráv (Plzeňský deník).....	49
Tabulka č. 6: Celkové výsledky analýzy sledovaných textů	59

Seznam příloh

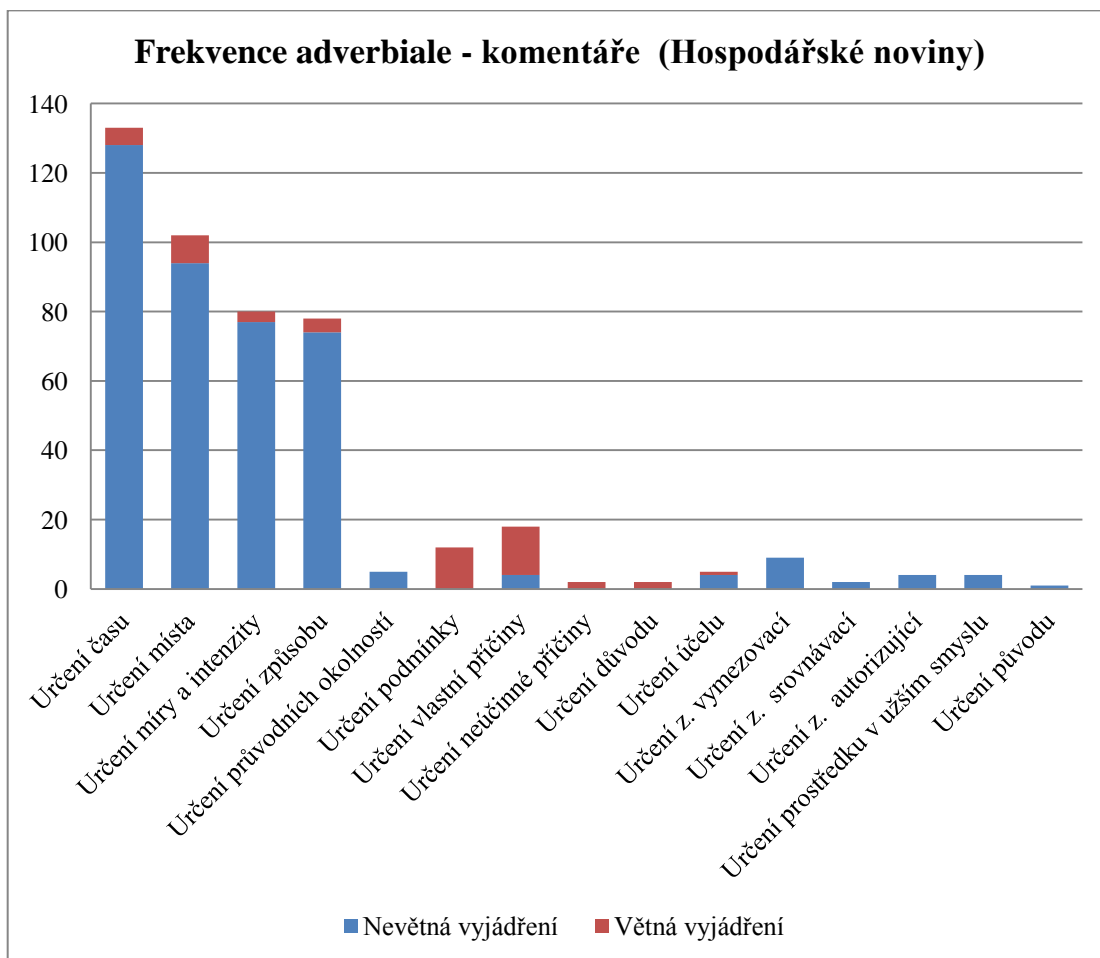
Příloha č. 1: Seznam sledovaných adverbialie dle publikace Skladba češtiny (1998)....	I
Příloha č. 2: Grafické znázornění výsledků analýzy komentářů (HN).....	II
Příloha č. 3: Grafické znázornění výsledků analýzy zpráv (HN).....	III
Příloha č. 4: Grafické znázornění výsledků analýzy komentářů (PD)	IV
Příloha č. 5: Grafické znázornění výsledků analýzy zpráv (PD)	V

Příloha č. 1: Seznam sledovaných adverbiale dle publikace Skladba češtiny (1998)

1. Určení časoprostorová	
Určení času	Určení časově orientující
	Určení časově limitující
Určení místa	Určení místa statická
	Určení místa dynamická direktivní
	Určení místa dynamická nedirektivní
2. Určení způsobová a měrová	
	Určení míry a intenzity
	Určení způsobu
	Určení průvodních okolností
3. Určení příčinná v širokém smyslu	
	Určení podmínky
Příčina v užším smyslu	Určení vlastní příčiny
	Určení neúčinné příčiny
	Určení důvodu
	Určení účelu
4. Určení zřetele	
	Určení zřetelově vymezovací
	Určení zřetelově srovnávací
	Určení zřetelově autorizující
5. Určení prostředku v širokém smyslu	
	Určení nástroje
	Určení látky/materiálu
	Určení prostředku transportu
	Určení prostředku v užším smyslu
	Určení měřítko
6. Určení původu	
7. Určení původce	
	Určení personálního původce
	Určení nepersonálního původce
8. Určení očekávaných, ale nenastalých okolností	
9. Určení zamlžených okolností	
10. Určení irelevantních okolností	

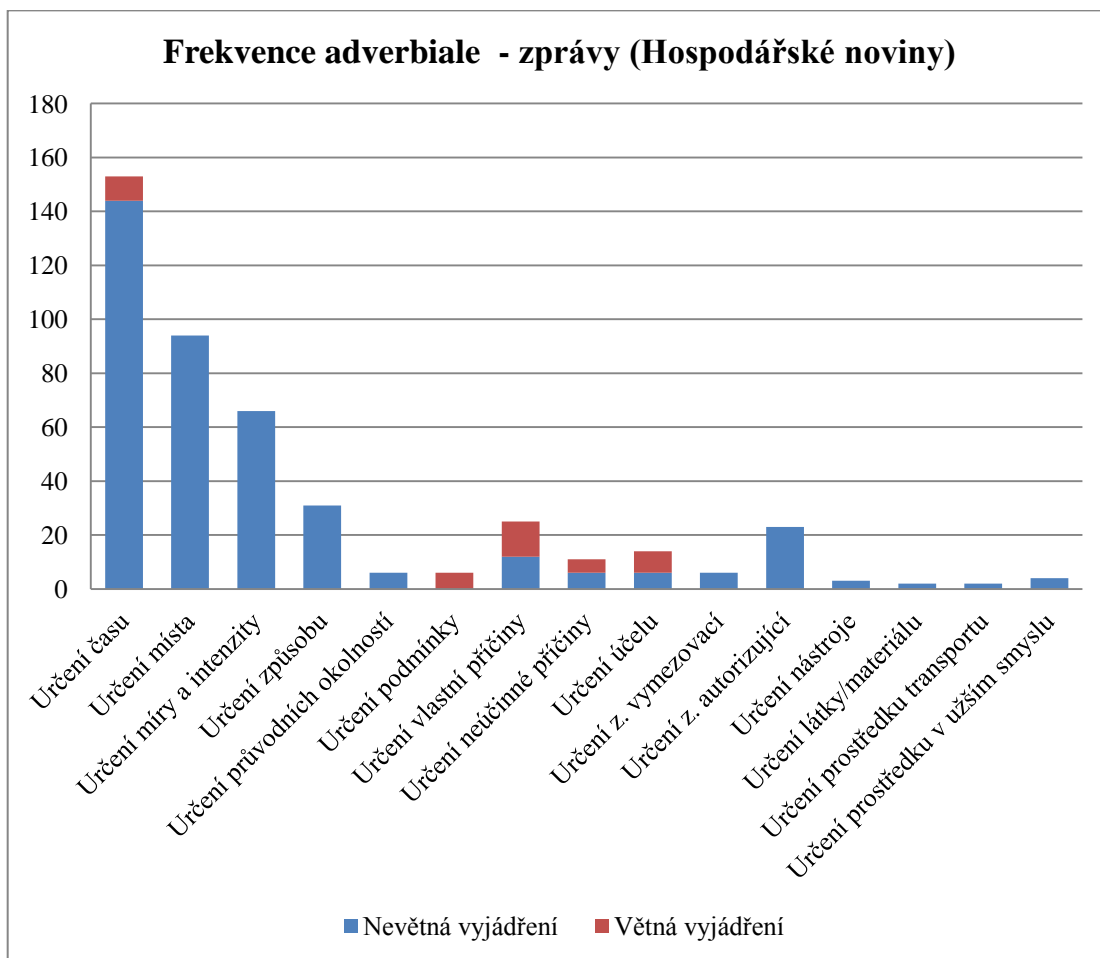
Zdroj: Grepl, M., Karlík, P.: *Skladba češtiny*. 1998. s. 261–309. vlastní zpracování, 2015.

Příloha č. 2: Grafické znázornění výsledků analýzy komentářů (Hospodářské noviny)

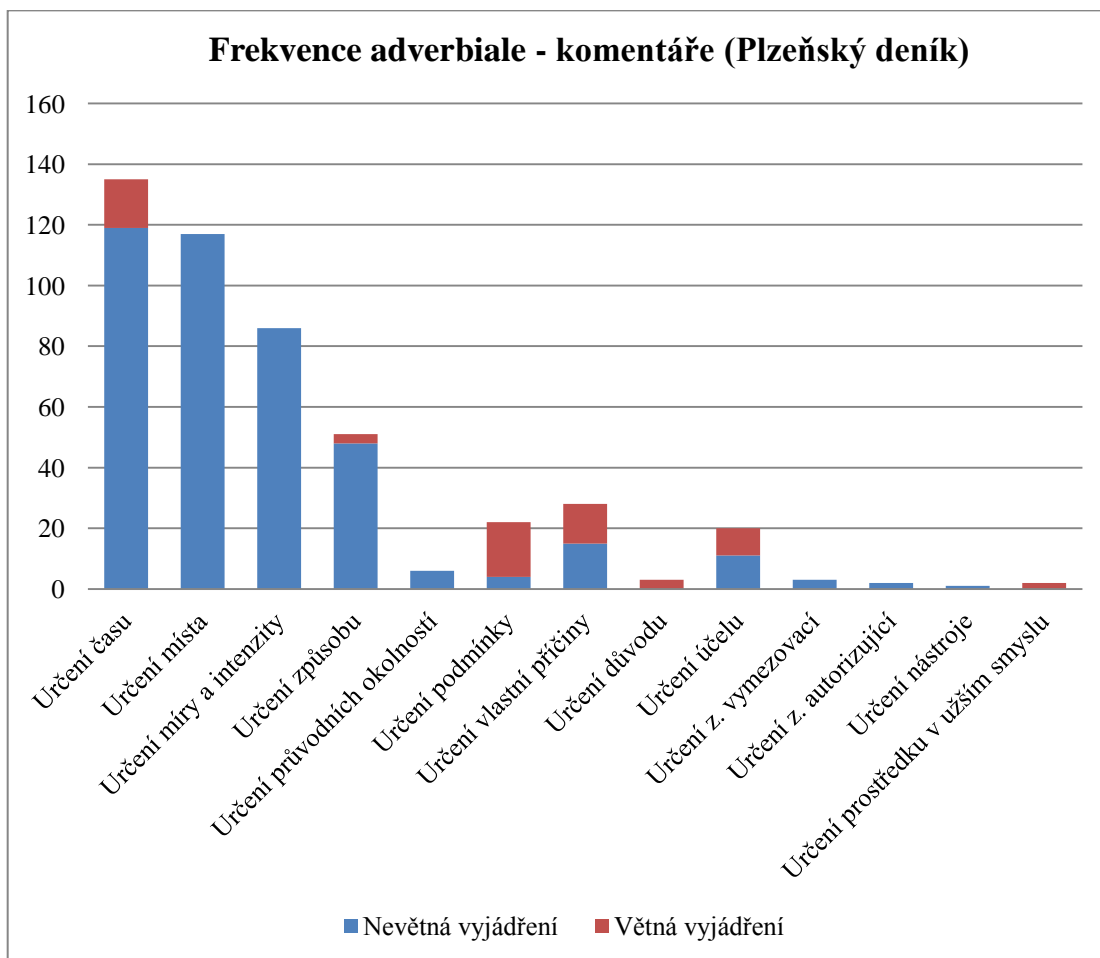
Zdroj: vlastní zpracování, 2015.

Příloha č. 3: Grafické znázornění výsledků analýzy zpráv (Hospodářské noviny)

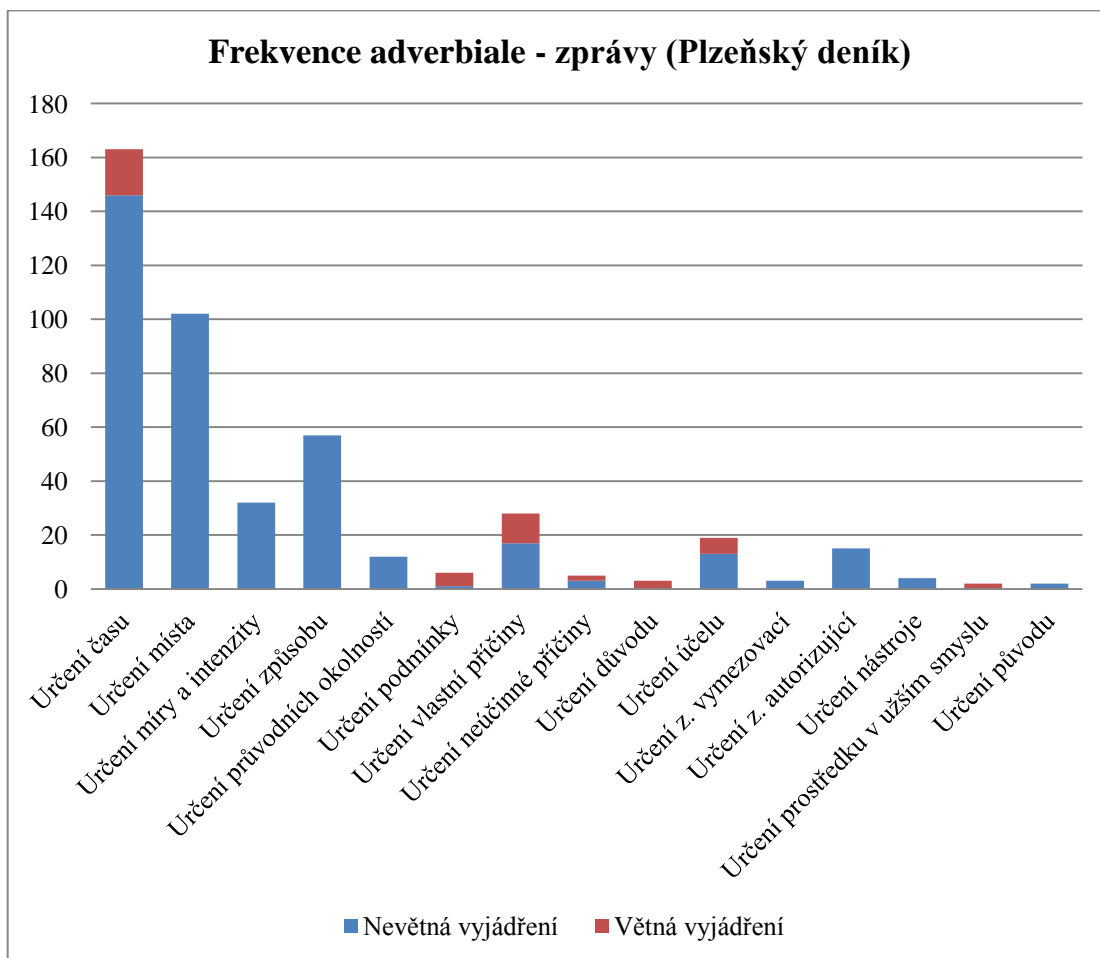
Zdroj: vlastní zpracování, 2015.

Příloha č. 4: Grafické znázornění výsledků analýzy komentářů (Plzeňský deník)

Zdroj: vlastní zpracování, 2015.

Příloha č. 5: Grafické znázornění analýzy výsledků zpráv (Plzeňský deník)

Zdroj: vlastní zpracování, 2015.